

KOHTUOTSUS

EESTI VABARIIGI NIMEL

Kohus	Tallinna Halduskohus
Kohtunik	Reelika Lind
Otsuse tegemise aeg ja koht	1. juuli 2024, Tallinn
Haldusasja number	3-23-836
Haldusasi	Evecon Solar 435 OÜ, Evecon Solar 461 OÜ, Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ, Evecon Solar 437 OÜ, Evecon Solar 451 OÜ ja Evecon Sikassaare OÜ kaebus Elering AS-i 24.03.2023 korralduste (e-kirjade) tühistamiseks ning vastustaja keelamiseks ja kohustamiseks
Menetlusosalised	<p>Kaebajad – Evecon Solar 435 OÜ, Evecon Solar 461 OÜ, Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ, Evecon Solar 437 OÜ, Evecon Solar 451 OÜ ja Evecon Sikassaare OÜ, volitatud esindajad vandeadvokaat Ramon Rask ja advokaat Kristiina Padu</p> <p>Vastustaja – Elering AS, volitatud esindaja vandeadvokaadid Kaisa Jakobsoo ja Anton Sigal</p> <p>Kaasatud haldusorgan – Kliimaministeerium, volitatud esindajad vandeadvokaat Veiko Vaske ja advokaat Mart Parind</p>
Asja läbivaatamine	08.05.2024 kohtuistungil

RESOLUTSIOON

- Võtta vastu Evecon Solar 451 OÜ ja Evecon Sikassaare OÜ kaebusest loobumise avaldus ning lõpetada haldusasja menetlus nende osas.**
- Jätta Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ ja Evecon Solar 437 OÜ kaebus läbi vaatamata.**
- Tunnistada põhiseadusevastaseks ja jätta asjas kohaldamata elektrituruseaduse § 111³ lõige 14 osas, milles see näeb elektrituruseaduse § 87¹ lõikes 1 nimetatud tagatise rakendamiseks ette 9 kuust lühema üleminekuperioodi.**
- Edastada kohtuotsus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks Riigikohtule.**
- Rahuldada Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ kaebus.**
- Tühistada Elering AS-i poolt Evecon Solar 435 OÜ-le ja Evecon Solar 461 OÜ-le edastatud 24.03.2023 korraldused (e-kirjad).**

7. Keelata Elering AS-il rakendada Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ suhtes elektrituruseaduse § 87¹ lõikes 1 toodud tagatist ning rakendada tagatise tasumata jätmise tõttu Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ suhtes elektrituruseaduse § 87¹ lõikes 9 nimetatud õiguslikke tagajärgi, s.o liitumismenetluse või liitumislepingu lõpetamine.
8. Kohustada Elering AS-i täitma Evecon Solar 435 OÜ-ga ja Evecon Solar 461 OÜ-ga sõlmitud liitumislepinguid ning jätkama liitumismenetlusi, jättes rakendamata elektrituruseaduse § 87¹ lõikes 1 nimetatud tagatise ja elektrituruseaduse § 87¹ lõikes 9 nimetatud õiguslikud tagajärjed.
9. Mõista Elering AS-ilt Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ kasuks välja kummalegi riigilõiv 1090 eurot ja esindaja kulu 2000 eurot, kokku 6180 eurot.
10. Tagastada Evecon Solar 451 OÜ-le ja Evecon Sikassaare OÜ-le kummalegi pool kaebuselt tasutud riigilõivust, s.o 525 eurot, kokku 1050 eurot.
11. Mõista Evecon Solar 451 OÜ-lt ja Evecon Sikassaare OÜ-lt kummaltki Elering AS-i kasuks välja esindaja kulu 562,52 eurot, kokku 1125,04 eurot.
12. Mõista Evecon Tsirguliina 2 OÜ-lt, Evecon Püssi OÜ-lt, Evecon Solar 432 OÜ-lt ja Evecon Solar 437 OÜ-lt igapähevalt Elering AS-i kasuks välja esindaja kulu 562,52 eurot, kokku 2250,08 eurot.
13. Muus osas jätta menetlusosaliste menetluskulud nende enda kanda.

EDASIKAEBAMISE KORD JA SELGITUSED

Otsuse peale võib esitada apellatsioonkaebuse Tallinna Ringkonnakohtule 30 päeva jooksul arvates kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud lahendi kuulutamise (halduskohtumenetluse seadustiku (HKMS) § 181 lg 2).

Vastuseks teise menetlusosalise poolt esitatud apellatsioonkaebusele võib esitada vastuapellatsioonkaebuse 14 päeva jooksul apellatsioonkaebuse menetlusosalisele kättetoimetamisest arvates või ülejäänud apellatsioonitähaja jooksul, kui see on pikem kui 14 päeva (HKMS § 184).

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Evecon OÜ ja tema tütarvõtted Evecon Kopli OÜ, Evecon Puhja OÜ, Evecon Sikassaare OÜ, Evecon Solar 417 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ, Evecon Solar 435 OÜ, Evecon Solar 437 OÜ, Evecon Solar 451 OÜ, Evecon Solar 461 OÜ ja Evecon Wind Aravuse OÜ (kaebajad) on alates 2020. a-st Baltikumis taastuenergia projekte arendavad ettevõtjad, kes on sõlminud Elering AS-iga (vastustaja) põhivõrguga liitumise lepingud (dtl 87-2406).
2. 17.03.2023 jõustusid elektrituruseaduse (ELTS) uued sätted, mh § 87¹ ja 111³ lg-d 13-18. Uue kohustusena nähti tootmissuunalise elektrienergia liitumise taotlejale ette kohustus tasuda võrguettevõtjale tagatis 38 000 eurot megavoltampri (MVA) kohta hiljemalt 16.05.2023 (ELTS § 87¹ lg 1 ja 111³ lg 14), vastasel juhul liitumismenetlus lõpeb või liitumisleping kaotab kehtivuse (ELTS § 87¹ lg 9).
3. **Vastustaja** saatis kaebajatele **24.03.2023 e-kirjad (korraldused)** (dtl 2581-2609), milles juhtis tähelepanu alates 17.03.2023 kehtima hakanud ELTS-i sätetele. Kuna kaebajad ei olnud tasunud 70% liitumistasust, tuli neil tasuda tagatis või anda garantii hiljemalt 16.05.2023.

4. Kaebajad esitasid Tallinna Halduskohtule **kaebuse**, mille kohus võttis 16.05.2023 määrusega menetlusse vastustaja 24.03.2023 korralduste tühistamise nõudes, vastustaja keelamise nõudes rakendada kaebajate suhtes ELTS § 87¹ lg-s 1 toodud tagatist ja rakendada kaebajate suhtes ELTS § 87¹ lg-s 9 nimetatud õiguslikke tagajärgi, s.o liitumismenetluse lõpetamine või liitumislepingu kehtivuse lõppemine, samuti vastustaja kohustamise nõudes täitma kaebajatega sõlmitud liitumislepinguid ja jätkama liitumismenetlusi, jättes rakendamata ELTS § 87¹ lg-s 1 nimetatud tagatise ja ELTS § 87¹ lg-s 9 nimetatud õiguslikud tagajärjed. Lisaks taotlesid kaebajad tunnistada ELTS § 87¹ lg-te 1, 4, 9, 10 ja § 111³ lg 14 Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-dega 10, 11, 13, 31, 32 vastuolus olevaks ning jätta asjas kohaldamata.

Kohus kaasas sama määrusega haldusorganina menetlusse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM).

5. Kohus tunnistas 15.05.2023 määrusega esialgse õiguskaitse menetluses põhiseadusevastaseks ja jättis asjas kohaldamata ELTS § 111³ lg 14 osas, milles see näeb ELTS § 87¹ lg-s 1 nimetatud tagatise rakendamiseks ette 9 kuust lühema ülemineku perioodi, ning edastas kohtumääruse põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks Riigikohtule.

Samuti rahuldab kohus kaebajate esialgse õiguskaitse taotluse, peatas vastustaja 24.03.2023 korralduste kehtivuse, keelas vastustajal rakendada kaebajate suhtes ELTS § 87¹ lg-s 9 toodud tagajärge kuni 17.12.2023, st vastustajal ei olnud tagatise maksmata jätmise argumendile tuginedes õigust keelduda väljastamast kaebajatele liitumislepingu pakkumist, samuti liitumismenetlust või liitumislepingut lõpetada, ning kohustas vastustajat jätkama kaebajatega liitumismenetlust ja täitma liitumislepingut, nõudmata neilt selleks ELTS § 87¹ lg-s 1 ettenähtud tagatist enne 17.12.2023.

6. Kohus võttis 13.06.2023 määrusega vastu Evecon Wind Aravuse OÜ kaebusest loobumise avalduse (liitumisleping nr 1.1-4/2022/284, Jäägri päikeseelektrijaam) ja Evecon OÜ kaebusest osaliselt loobumise avalduse (liitumisleping nr 1.1-4/2022/189, Risti päikeseelektrijaam) ning lõpetas haldusasja menetluse vastavas osas.

7. Kohus võttis 06.10.2023 määrusega vastu Evecon Solar 417 OÜ (liitumisleping nr 1.1-4/2022/128, Sindi akupank) kaebusest loobumise avalduse ja lõpetas haldusasja menetluse tema osas.

8. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium jättis 10.11.2023 määrusega asjas nr 5-23-29 halduskohtu taotluse läbi vaatamata.

9. Kohus võttis 17.12.2023 määrusega vastu Evecon Kopli OÜ (liitumisleping nr 1.1-4/2022/336, Kopli akupank) ja Evecon Puhja OÜ (liitumisleping nr 1.1-4/2022/340, Puhja päikeseelektrijaam) kaebusest loobumise avalduse ning lõpetas haldusasja menetluse nende osas.

Kohus asendas samas määruses haldusorgani MKM-i Kliimaministeeriumiga, jättis rahuldamata Kliimaministeeriumi taotluse kaebuse läbi vaatamata jätmiseks ning jättis kaebajate uue esialgse õiguskaitse taotluse rahuldamata.

10. Kohus lubas 26.06.2024 määrusega Evecon Tsirguliina 2 OÜ-l astuda menetlusse Evecon OÜ asemel kaebajana.

11. Evecon Solar 451 OÜ (liitumisleping nr 1.1-4/2022/355, Türi akupank) ja Evecon Sikassaare OÜ (liitumisleping nr 1.1-4/2022/366, Saaremaa akupank) esitasid 26.06.2024 kohtule kaebusest loobumise avalduse.

MENETLUSOSALISTE SEISUKOHAD

12. Kaebajate kokkuvõtlikud seisukohad:

12.1. Kaebajad ja nende kontserni ettevõtted (Evecon Solarparks OÜ) on Eesti ühed suurimad päikeseparkide arendajad ja käitajad. Kaebajad on valmis rajanud ja võrku liidestanud 37,44 MW tootmisvõimsusega päikeseparke (dtl 40). Nad on lõpetamas ettevalmistustega, et alustada 2023. a jooksul täiendava 203,67 MW tootmisvõimsusega taastuenergia jaamade ehitusega. Eesmärk on alustada ettevalmistuse lõppjärgus olevate projektidega tootmist hiljemalt 2024. a-l (dtl 47). Kaebajad ja nende kontserni ettevõtted on osalenud MKM-i poolt korraldatud taastuvast energiaallikast elektrienergia tootmise vähempakkumistel ja võtnud endale riigi ees siduva kohustuse edastada hiljemalt 2026. a-st turule vähemalt 90 GWh taastuenergiat aastas¹. Kaebajate eesmärgiks on järgmise 6 aasta jooksul Eestis valmis ehitada ja võrku liidestada täiendavalt 1454,86 MW taastuenergia tootmisvõimsust. Selleks on tehtud suures mahus ettevalmistustöid ja kaasatud investeeringuid, mh on kaebajad võtnud endale kohustuse finantseerida liitumisvõimsuste väljaehitamist enam kui 28 miljoni euro ulatuses. Sellest 6 043 960 eurot (liitumistasu I osamakset; dtl 54-68) on kaebajad juba tasunud vastustajale ja 11 568 225 eurot kuulub tasumisele 2023. a-l (dtl 69). Kõik liitumislepingutega seotud projektid on aktiivses ettevalmistuse etapis. Sõlmitud on ca 160 maakasutuskokkulepet, omandatud 19 kinnistut, algatatud on eriplaneeringute ja projekteerimistingimuste menetlused päikeselektrijaama või akupanga rajamiseks. Osaliselt on antud ehitusload ja kehtestatud projekteerimistingimused. Samuti on sõlmitud mitukümmend kokkulepet arendustegevuse finantseerimiseks ja elluviimiseks (dtl 70). Kaebajate ja vastustaja vahel on projektide teostamiseks sõlmitud 13 liitumislepingut (dtl 5-6).

12.2. ELTS-i muudatustega kehtestati tootmissuunalisele elektrivõrguga liitumisele uued ja väga olulisel määral liitujat koormavad lisakohustused ja -koormised. Need laienevad ka juba kehtivatele liitumislepingutele. Kaebajate õigusi riivavad ELTS § 87¹ lg-st 1 tulenev tagatise kohustus, ELTS § 87¹ lg-st 4 tulenev tähtajaline tootmiskohustus, ELTS § 87¹ lg-st 5 tulenev tootmistehnoloogia muutmise keeld, ELTS § 87¹ lg-st 6 tulenev kasutamata tootmisvõimsuse tasu nõue ja ELTS § 87¹ lg-st 9 tulenev liitumisvõimsuse minetus. Need nõuded ei kehtinud liitumislepingute sõlmimise ajal. Tagatise nõudele kehtestati väga lühike üleminekuaj – 60 päeva seaduse jõustumisest (ELTS § 111³ lg 14). Tehnoloogiat on võimalik muuta kuni 01.08.2023. Kaebajad ja teised turuosalised pöördusid enne seadusemuudatuse vastuvõtmist seadusandja poole (dtl 2407, 2435) ning vaidlesid vastu tagasiulatava mõju rakendamisele, tagatise ebaproportsionaalsele suurusele, tähtaegade mittepaindlikkusele ja tehnoloogia muutmise keelule. Riigikogu majanduskomisjon nendega ei arvestanud.

12.3. Vastustaja kohustas 24.03.2023 korraldustega (dtl 2581-2609) kaebajaid maksma tagatist kokku summas 54 904 680 eurot (dtl 7-8) hiljemalt 16.05.2023, vastasel juhul lõpetatakse liitumismenetlused ja liitumislepingud kaotavad kehtivuse. Samuti teavitas vastustaja, et tööde maksumused on tõusnud ligi 2-2,5 korda. Vastustaja ei võimaldanud tasuda liitumistasu II osamakset varem (dtl 2610-2620). Kaebajate varasemaid taastuenergia projekte finantseerinud pank keeldus 12.04.2023 kaebajatele garantii andmisest (dtl 2632), sest seadusega ette nähtud tähtaeg oli liiga lühike. Kaebajate finantsnõustaja kinnitas 17.04.2023 (dtl 2636), et seadusemuudatused on mõjutanud investorite leidmist projektidele ja mõjutanud negatiivselt nende otsustusi investeeringu tegemise osas.

12.4. Tegemist on halduskohtu pädevusse kuuluva vaidlusega. Kaebaja ei vaidlusta liitumislepingut tervikuna, vaid ainult tagatist.

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/313082022001>.

12.4.1. Tagatise näol on tegemist on avalik-õigusliku rahalise kohustusega PS § 113 tähenduses, mis täidab üksnes ja ainult avaliku ülesande eesmärki ning seda kogutakse avaliku ülesande täitmisel ja täitmiseks (vt nt Riigikohtu lahendid asjades nr 3-4-1-10-00 (p 20) ja 3-2-1-71-14 (p 91)). Tagatis tuleb maksta eraõiguslikule võrguettevõtjale, kuid see ei muuda tagatise avalik-õiguslikku olemust. Tagatise maksmise kohustus, tasumise aeg, suurus ja tasumata jätmise tagajärjed on ette nähtud seadusega. Tagatise maksmise kohustus kaasneb seaduse alusel automaatselt tootmissuunalise liitumise taotluse esitamisega. Samuti tuleb tagatist maksta juba sõlmimisel oleva või sõlmitud liitumislepingu puhul. Tagatise maksmisel ei teki poolte vahel teenussuhte ega hüvede vahetamist. Sarnaselt on Riigikohus käsitlenud avalik-õigusliku rahalise kohustusena ELTS § 59² lg-s 1 sätestatud taastuenergia tasu (asjas nr 3-2-1-71-14, p 92) ja vedelkütuse varumakse tasumise kohustust (asjas nr 3-4-1-15-07, p 17). Tagatist on avalik-õigusliku rahalise kohustusena käsitlenud nii MKM kui Riigikogu majanduskomisjon elektrituruseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 696 SE² (eelnõu) menetluses.

12.4.2. Tagatise nõudmise kaudu täidetakse eelnõu seletuskirja kohaselt avalikku ülesannet, mille täitmine on riigi kohustus. Tagatist reguleerivad avaliku õiguse normid. Avalik ülesanne ei tähenda, et tegemist peab olema täidesaatva riigilõivu volituse kasutamise. Tagatise maksmise kohustuse ja sellest saadud rahaliste vahendite kasutamise eesmärgiks on eelnõu seletuskirja kohaselt taastuenergiale ülemineku kiirendamine ja nn fantoomliitujate probleemiga tegelemine, et vähendada survet liitumiskulude suurenemisele. Eesmärk on vabastada tühjalt seisvad liitumispunktid, et uutel liitujatel oleks soodsam liituda ja selle kaudu saada turule rohkem taastuenergiatootjaid, mis võiks aidata kaasa elektrihinna talitsemisele (seletuskirja lk 1, 3-4). Seadus sätestab, et ELTS § 87¹ lg-te 1, 6 ja 7 alusel tasutud rahalisi vahendeid kasutab võrguettevõtja oma võrgu läbilaskevõime suurendamisega seotud investeeringukulude katmiseks (ELTS § 87¹ lg 10). Tegemist on avalik-õiguslike ülesannetega, mis tulenevad riigile seadusest ja mille riik on endale erinevate arengukavade kaudu eesmärgiks seadnud. Energiamaajanduse korralduse seaduse (EnKS) § 32¹ lg 1 järgi peab 2030. a-ks taastuenergia moodustama vähemalt 65% riigisisestest energia summaarsest lõpptarbimisest. Elektrienergia summaarsest lõpptarbimisest peab taastuenergia moodustama vähemalt 100%. Taastuenergiale ülemineku kiirendamist nii tootmises kui tarbimises on mainitud Vabariigi Valitsuse 04.08.2022 korralduse nr 202 lisa 1 „Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2022–2023“³ p-s 4.14 jj. Samuti on taastuenergia tootmisvõimsuste suurendamise eesmärk välja toodud Eesti riigi pikaajalise arengustrateegia dokumendis „Strateegia „Eesti 2035“ üldosa“ (lk 24-25) ja Vabariigi Valitsuse tegevuskavas „Strateegia „Eesti 2035“ tegevuskava“⁴ (lk 8 p E). Seega on eesmärgid, mida vastustaja seletuskirja kohaselt soovib tagatise nõudmisega täita, seotud riigi ülesannete täitmisega energeetika valdkonnas, mistõttu tuleb tagatise nõue lugeda esitatuks avalik-õiguslikus suhtes.

12.4.3. Tagatise maksmise kohustuse tekkimine, selle eesmärk ja maksmata jätmisega seonduvad tagajärjed erinevad oluliselt tavapärasest eraõiguslikust suhtest ja on reguleeritud seadusega. Pooled ei ole tagatise maksmises kokkuleppimisel võrdsel positsioonil. Võrguettevõtjal puudub diskretsioon otsustada tagatise nõudmise ja selle suuruse üle. Võrguettevõtja saab tagatise kohustust mõjutada seeläbi, milliseks ajaks esitab ta liitujale II osamakse tasumise arve. Sõltuvalt II osamakse tasumisest võib liituja vabaneda tagatise maksmise kohustusest. Seega on võrguettevõtja ja turuosalise vahelised suhted tagatise osas ühepoolselt kindlaks määratud subordinatsioonil rajanevad võimusuhted, kus võrguettevõtja omab riigilt saadud võimuvolitusi. Tagatise maksmine võrguettevõtjale ei ole seotud turuosalise

² <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/2ad3cffe-ed19-4c4c-b456-1a77f9bf0ac3/>.

³ <https://www.riigiteataja.ee/aktiisa/3060/8202/2001/202k%20lisa.pdf#>.

⁴ Mõlemad veebilehel https://valitsus.ee/strateegia-eesti-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/materjalid?view_instance=0¤t_page=1.

jaoks muidu eraõiguslikule suhtele omaselt vastusoorituse saamisega, erinevalt nt liitumistasu maksmisest. Tagatis ei ole mõeldud võrguettevõtjale tulu teenimiseks, vaid selle tagastamata jätmisel tuleb seda kasutada konkreetsel eesmärgil, s.o võrgu läbilaskevõime suurendamisega seotud investeeringukulude katmiseks. Seega on tagatise maksmise kohustus kavandatud teenima avalikke huve.

12.5. Vastustaja 24.03.2023 korraldusi tuleb pidada haldusaktiks või toiminguks.

12.5.1. Vastustaja täidab tagatise nõudmisel avaliku võimu kandja poolt talle pandud avalikku ülesannet. Kuigi vastustaja on eraõiguslik juriidiline isik, on tema ainuosanik riik. Vastustaja on ainus põhivõrguettevõtja ja tal on õigus otsustada, kellele on õigus elektrit võrku müüa. Seega tegeleb ta ainuisikuliselt piiratud avaliku hüve jagamisega, millele ligipääsuks tuleb maksta vastustajale tagatist. Tegemist on avaliku võimu teostamisega (sarnaselt Riigikohtu lahend asjas nr 3-2-1-17-03, p 10). Korralduste adressaatideks on haldusvälised isikud. Vastustaja tegevus on regulatiivne. Kuna tagatise maksmisest on vabastatud taotleja, kes on tasunud vähemalt 70% liitumistasust, siis sõltub tagatise maksmise kohustus vastustaja antud võimalusest tasuda II osamakse enne tagatise maksmise tähtaega. 24.03.2023 korraldustega andis vastustaja kaebajatele korralduse tasuda konkreetses summas tagatis. Lisaks reguleerib vastustaja korralduses tagatise andmist pangagarantiina, esitades garantiile tingimusi, mis seadusest ei tulene. Vastustaja tegevuse kaudu reguleeritakse üksikjuhtumit. Seega on tegemist haldusaktiga.

12.5.2. Alternatiivselt on tegemist toiminguga (haldusmenetluse seaduse (HMS) § 106 lg 1). Nt on Riigikohus pidanud toiminguks taastuvenergia toetuse maksmisest keeldumist (ELTS § 59), sest teotuse maksmise tingimused ja korra sätestab seadus ning vastustaja keelduval otsusel puudub regulatiivne toime (asjas nr 3-16-1864, p-d 28-31). Ka praegusel juhul tuleb tagatise maksmise kohustus seadusest, kuid vastustaja selgitab korraldustes tagatise maksmise kohustust, täpsustab summat ja annab juhised, kuhu tagatis kanda.

12.5.3. Korraldusi tuleb käsitleda haldusakti või toiminguna, sest vastasel juhul ei oleks kaebajal võimalus oma õigusi kaitsta. ELTS ei näe otseselt tagatise osas ette vaide- ega kaebemenetluse võimalust. ELTS § 1 lg 4 järgi kohaldatakse ELTS-is käsitletud haldusmenetlusele HMS-i. HMS-i ja HKMS-i järgi on isikule tagatud võimalus kaitsta oma õigusi vaide- ja kaebemenetluses, kuid see eeldab haldusakti andmist või toimingu sooritamist (vt Riigikohtu lahend asjas nr 3-4-1-15-07, p-d 18-20).

12.5.4. Korraldused on õigusvastased, sest seavad kohustusi, mida kaebajatel liitumislepingust tulenevalt ei ole. Korraldused on antud sätete alusel, mis riivavad kaebajate õigusi ebaproportsionaalselt ja on PS-iga vastuolus. Kaebajate jaoks kaasnevad tagatise maksmisega rasked tagajärjed, millega nad ei saanud lepingute sõlmimisel arvestada.

12.6. Kaebajaid ei kuulatud ära. Korraldusi ei ole põhjendatud ja puudub vaidlustamisviide.

12.7. Enne ELTS-i muutmist puudus kohustus tasuda liitumisel tagatist. Liituja oli kohustatud tasuma kõik liitumisega seotud põhjendatud kulud. Võrgueeskirja seletuskirja kohaselt oli eesmärgiks välistada nn „paberil“ liitumisi, mis reserveerivad vaba ressursi, muutes liitumise järgmistele liitujatele kallimaks. Seega oli „liituja tasub“ põhimõttel filtreeriv eesmärk, et tootmissuunalist liitumist taotleksid üksnes need turuosalised, kellele on kavatsus elektrienergiat reaalselt tootma hakata. Need kohustused kehtivad ka pärast ELTS-i muutmist. Uued kohustused lisandusid olemasolevale süsteemile, muutes võrguga liitumise liituja jaoks veelgi koormavamaks. Erinevatelt teistest Euroopa riikidest on Eestis põhivõrguga liitumistasud „sügavad“ ja pärast ELTS-i muudatusi kaugel kulupõhisusest. Euroopas on liitumistasud pigem

„pinnapealsed“ ja kulupõhised⁵. Lätis hakati 01.01.2023 nõudma deposiiti 21 630 eurot 1 MVA kohta, mis on ligi 2 korda väiksem Eestis nõutud tagatisest. Samuti on Lätis seatud deposiidi nõudele ülempiir, maksimaalselt 100 MVA kohta liitumispunktis. Leedus võimaldatakse deponeerimisperioodil projektist loobuda ja proportsionaalne osa deponeeringust tagasi saada. Eestis ei ole tagatise regulatsiooni kehtestamisel analüüsitud tagatise koostõju ülejäänud liitumistasude süsteemiga ega tehtud võrdlust nende riikide süsteemidega, millega Eesti põhivõrk on ülekandeühenduste kaudu otseselt seotud ja kellega seeläbi moodustatakse ühtne energiaturg.

12.8. ELTS-i muudatused ei ole õigusselged ning on vastuolus PS §-ga 10 ja § 13 lg-ga 2.

12.8.1. ELTS § 87¹ lg 1 esimene lause kohustab tagatise maksmata liitumistaotluse esitamise ajaks. Sama sätte teise lause kohaselt ei pea tagatist maksma, kui on tasutud vähemalt 70% liitumistasust. Kuna liitumisprotsess algab liitumistaotlusest, millele järgneb võrguettevõtja poolt liitumise hinna kalkuleerimine, taotlejale pakkumise esitamine ja alles liitumislepingus fikseeritakse liitumistasu suurus, siis ei ole taotlejal võimalik taotluse esitamise ajaks tasuda 70% liitumistasust. Sätte sõnastusest, samuti paiknemisest seaduses ei nähtu, et tegemist oleks üleminekulregulatsiooniga üksnes olemasolevatele liitumislepingutele. Rakendussätted sisalduvad ELTS §-s 111³, mille lg 14 sätestab, et tagatise nõue rakendub olemasolevatele liitumislepingutele 60 päeva möödumisel seaduse jõustumisest, kuid ei sätesta, kas liituja, kes tasub 60 päeva jooksul ära II osamakse, vabaneb tagatise maksmise kohustusest. MKM ja vastustaja on andnud selles osas vastuolulisi selgitusi. Kehtestades olemasolevate lepingute alusel tegutsevatele turuosalistele uusi, üllatuslikke ja väga suuremahulisi koormisi, peab õigusnorm olema selge ja üheselt tõlgendatav.

12.8.2. Esiteks on ELTS § 87¹ lg 9 esimene lause vastuolus sama paragrahvi lg-s 1 sätestatuga, kuna näeb ette liitumismenetluse lõppemise juhul, kui liitumis- või võrgulepingu sõlminud isik ei tasu tagatist. Liitumis- või võrgulepingu sõlminud isik ei saa sama paragrahvi lg 1 kohaselt olla isikuks, kellel on tagatis tasumata. Kui seadusandja on pidanud silmas olemasolevaid liitumislepinguid, siis oleks tulnud teha sättes selge viide ja reguleerida seda hoopis rakendussätetes. Teiseks jääb ELTS § 87¹ lg 9 esimese lause puhul arusaamatuks õiguslike tagajärgede alternatiivne loend, mis tagatise mittemaksmisega peaks kaasnema. Ei ole arusaadav, kas tagatise maksmata jätmisel liitumismenetlus lõpeb või liitumisleping kaotab kehtivuse ja mis see liitujale kaasa toob.

12.9. Tagatise nõudmine riivab kaebajate ettevõtlusvabadust (PS § 31; vt Riigikohtu lahend asjas nr 3-4-1-27-13, p-d 44, 49). Tagatise regulatsiooni kehtestamisega on avalik võim muutnud turule sisenemise ja turule jäämise tingimusi oluliselt ebasoodsamaks. Samuti on avalik võim sekkunud lepinguvabadusse. Tagatise nõudmine riivab kaebajate omandipõhiõigust (PS § 32; Riigikohtu lahend asjas nr 3-4-1-71-14, p 90), sest tegemist on ülemäärase finantskoormisega elektrivõrguga liitumisel. ELTS § 87¹ lg-ga 1 kohustatakse turuosalisi tasuma tagatist 38 000 eurot 1 MVA kohta, mis kaebajate jaoks tähendab 54 904 680 euro tasumise kohustust. Tagatise maksmisel ei saa kaebajad nimetatud summat oma tegevuses muudel otstarvetel kasutada. Lisaks kaasneb tagatise hankimisele finantskulu, mis lisandub nii juba nõutud liitumistasule kui tagatisele ja muudab hinna liituja jaoks veelgi kõrgemaks. Samuti saab omandipõhiõigus riivatud tagatise mittemaksmisel, sest selle tagajärjel kaotab turuosaline liitumisvõimsuse, juba tasutud liitumistasud ja projektiga seotud investeeringud (otsene varaline kahju). Omandipõhiõigus on ühtmoodi riivatud nii turuosaliste puhul, kes alles sisenevad turule, kui ka nende puhul, kellel on liitumislepingud juba sõlmitud.

⁵ „Report on Electricity Transmission and Distribution Tariff Methodologies in Europe“, lk 12.
https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/documents/Publications/ACER_electricity_network_tariff_report.pdf#page42.

Viimaste puhul on riive intensiivsem, kuna tõenäoliselt on nad juba kandnud reaalseid kulusid liitumisprotsessi ja ettevalmistuste tõttu. Tegemist on üllatusliku ja ebaproportsionaalselt suure uue rahalise kohustusega, mille tasumist ei saanud ettevõtja liitumislepingu sõlmimisel, samuti oma äriplaanis ja finantsplaneerimisel ette näha. Omandipõhiõiguse riivet suurendavad veelgi tagatise tagastamata jätmise või liitumistasude katteks arvestamise regulatsioon. Tagatis tagastatakse või arvestatakse liitumistasude katteks üksnes siis, kui turuosaline on alustanud liitumistaotluse kohase tootmiseseadmega elektrienergia tootmist ELTS § 87¹ lg-s 4 nimetatud perioodi jooksul või kui liitumistaotlust ei võeta menetlusse. Seejuures võivad ELTS § 87¹ lg-s 4 sätestatud tähtajad jääda ebapiisavaks tootmisega alustamiseks. Liitujal ei ole ELTS § 87¹ lg-st 5 tulenevalt lubatud esialgses liitumistaotluses deklareeritud tootmistehnoloogiat muuta, et tootmisega kiiremas korras alustada. Tagatise nõudmine juba sõlmitud liitumislepingute puhul rikub kaebajate suhtes õiguspärase ootuse põhimõtet. Ettevõtjad kavandavad investeeringute tegemist pikema aja peale ette ja õiguskorra muutumine, eriti investeeritud vara kasutamise tingimuste ja võimalike ettevõtlastoetuste püsivus on sedalaadi otsuste tegemisel oluline.

12.10. Tagatise nõudmine ei ole proportsionaalne abinõu seatud eesmärgi saavutamiseks. Tagatise kohustusega soovitakse motiveerida liitumist taotlema üksnes neid, kes on veendunud projekti teostatavuses ja seeläbi hoida eemal või kõrvaldada turult nn fantoomliitujad. Seletuskirja kohaselt on fantoomliitujad sellised, kes küll ehitavad oma liitumispunkti välja, kuid ei raju ega kavatsegi rajada selle liitumispunkti taha tootmiseseadet. Samas jäävad sellised liitumised võrguressurssi blokeerima. Tegemist ei ole sobiva abinõuga. Ühelt poolt võib tagatise maksmise kohustus hoida turult eemal või kõrvaldada fantoomliitujad. Teiselt poolt seab see põhjendamatu ja äärmusliku turutõkendi neile, kes plaanivad elektrit tootma hakata. Selliselt muudab tagatise maksmise kohustus projektid väga palju kallimaks kõikide turuosaliste jaoks ja omab palju laiemat mõju kui fantoomliitujate suhtes. Kõikidele turuosalistele täiendava tagatise maksmise kohustuse panemine eelistab suurema kapitalivõimekusega turuosalisi ja suunab turgu monopoliseerimise suunas. Võrk hakkab kättesaadav olema suurtootjatele. Seega vastupidiselt seatud eesmärgile takistab tagatise nõudmine taastuvenergiale kiiret üleminekut ja lisatootmisvõimsuste kiiret turule toomist, sest piirab oluliselt nende isikute ringi, kes oleksid võimelised seda tegema. Liitumise väljaehitamise kulu kandis varem ja kannab edaspidi täielikult liituja ning seda 70% ulatuses ettemaksuna. Seega jääb arusaamatuks, millist täiendavat filtreerivat ülesannet tagatis sellises olukorras täidab. Tagatist nõutakse ka nendelt juba liitunud turuosalistelt, kelle jaoks saabub tagatise maksmise tähtaeg varem kui liitumistasu II osamakse tasumise tähtaeg. Selline liituja peab tasuma nii 70% liitumistasust kui ka tagatise (topelt koormus). Tagatise tasumata jätmisel kaotab ta liitumisvõimsuse või kui ta ei alusta tootmist ELTS § 87¹ lg-s 4 sätestatud tähtaja jooksul, jääb ta tagatisest ilma. Liitumistasu saab tagatisega tasaarvestada üksnes juhul, kui ettenähtud tähtaja jooksul on tootmisega alustatud. Kaebajad taotlesid vastustajalt võimalust maksta 70% liitumistasust ära varem, enne II osamakse tähtaja saabumist, et vältida tagatise nõude kohaldumist. Vastustaja ei võimaldanud seda (dtl 2610-2614). Seadusandja saanuks probleemi vältida, andes võimaluse tasuda liitumistasu ette või sätestades tagatise maksmise tähtajaks juba sõlmitud liitumislepingute puhul mitte varasemaks kui liitumislepingus toodud II osamakse tasumise tähtajaks. Kaebajad esitasid sellise ettepaneku (dtl 2407-2446) Riigikogu majanduskomisjonile, kuid sellega ei arvestatud. Olukorra muudab kaebajate jaoks keerulisemaks see, et vastustaja on viivitanud hanke väljakuulutamisega. Liitumislepingu järgi tulnuks hankedokumendid avaldada hiljemalt 6 kuu jooksul pärast I osamakse laekumist. Seega sõltus tagatise maksmise kohustus vastustaja tegevusest.

12.11. Isegi kui abinõu on sobiv, ei ole see vajalik. Tagatise nõue on äärmisel kõrge ja sellisena oma loomult põhjendamatu turutõkend, mis muudab projektid ja seeläbi toodetava

elektrienergia hinna oluliselt kallimaks. See soodustab turu monopoliseerumist. Täna kehtiv „liituja maksab“ liitumistasude süsteem on juba iseenesest piisav meede eesmärgi saavutamiseks. Täiendava meetmena oluks tõhusam tootmisvõimsuste kiire lisandumise premeerimine. Kuna täiendava taastuvenergia tootmisvõimsuse võrku lisandumine võimaldab Eesti riigil teenida CO₂ kvoodikaubanduses lisatulusid, siis neid tulusid on omakorda võimalik kasutada selleks, et hüvitada nt kiirele tootjale osa tema poolt tasutud liitumistasust. Kuna lisanduvad tootmisvõimsused aitavad kaasa energiahinna alanemisele, siis on võimalik liitumistasu osaline tagastamise kiirele tootjale tarbija võrgutasu tõstmise arvelt. Liitumistasude osaline hüvitamine alandab liitumise „lävepakku“. Eelnõu menetlemisel ei ole põhjendatud tagatise suurust. Tegemist on väga kõrge määraga. Eelnõu seletuskirjas on öeldud, et tagatise suurus on piisavalt motiveeriv, et arendajad taotleksid võrguga liitumist alles siis, kui nad on kindlad projekti teostatavuses. Tasu suuruse arutamise aluseks on seletuskirja kohaselt võetud „viimaste liitumispakkumiste keskmise võrgutugevduste annuiteetmakse 1 MVA tootmisvõimsuse kohta“. Selliseid arvutusi ega detailsemaid põhistusi seletuskirjast ei nähtu. Ka madalama määraga tagatis võib sobida eesmärgi saavutamiseks. Vastustaja pakkus ise 13.06.2022 ettekandes tasu summaks 3345 eurot MVA kohta aastas (dtl 2621), s.o 11 korda väiksema summa. Ka Eesti Elektritööstuse Liit on arvamuses Riigikogu majanduskomisjonile selgitanud, et valitud meede ja selle rahaline suurus ei ole fantoomliitumiste puhul ainuvõimalikud vahendid eesmärgi saavutamiseks ning seda olukorras, kus Eestis rakendatakse elektrivõrguga liitujatele kõige kõrgema kulu siirdamise meetodikat, mis on põhjustanud investeringute mittetegemist Eestisse (investeringud on liikunud Poola, Leetu ja Soome).

12.12. Abinõu ei ole mõõdukas. Riigikohus pidas asjas nr 3-4-1-24-11 (p-d 61-64) ebamõõdukaks kütuse müüjatelt 100 000 euro suuruse tagatise nõudmist. Tegemist oli 81 korda suurema tagatisega kui varem nõuti. Täiendava tagatise maksmiseks oli aega 2,5 kuud seaduse jõustumisest. Praegune tagatis on analoogne. Tagatise summa on erakordselt suur ning toob turuosalistele kaasa ulatuslikud ja pöördumatud tagajärjed. Kaebajatelt nõutakse umbes 55 miljoni euro maksmist, millega nad ei saanud mõistlikult ette arvestada liitumislepingu sõlmimisel ega oma tegevust planeerida. Tagatise maksmiseks on jäetud seaduse jõustumisest 60 päeva, mistõttu oli õigusmuudatus nende jaoks ootamatu. Tagatise maksmise kohustus juba liitunud turuosaliste suhtes nähti ette alles eelnõu menetlemisel Riigikogus. Sellega riivati kaebajate õiguspärast ootust õiguskorras antud õiguste ja pandud kohustuste stabiilsele püsimisele ning mitte nende muutumisele rabavalt ebasoodsas suunas. Turuosalise mõistlik ootus sõlmitud liitumislepingu kehtivuse säilimisele vastavalt lepingus kokkulepitud tingimustele kaalub üles avaliku huvi kiirendada taastuvenergiale üleminekut. Samuti seab äärmuslikult suure tagatise nõudmine liitujatele põhjendamatult kõrge barjääri turule sisenemiseks. Selliselt on kapitalivõimekuselt piiratumate liitujate õigused riivatud intensiivselt ega ole tasakaalus saavutatava eesmärgiga. Lisaks on äärmiselt piiratud need võimalused, mil isikule tagatis tagastatakse. Eesti Elektritööstuse Liit on oma arvamuses Riigikogu majanduskomisjonile välja toonud, et elektrivõrguga liitumise väljaehitamine võrguettevõtja poolt võtab sageli rohkem aega kui 2 aastat. AS Eesti Gaas selgitas oma arvamuses, et taastuvenergia tootmisüksuste rajamise tähtaegu on hinnatud ebarealistlikult ja arvestatava võimsusega päikesepargi rajamiseks ei ole 1 aasta piisav. Selliselt puudub paljudel elektriettevõtjatel reaalne võimalus tagatise tagasisaamiseks, seda sõltumata asjaolust, kas tegemist on nn fantoomliitujaga või mitte. Tagatise maksmata jätmisel ei väljasta võrguettevõtja turuosalisele liitumislepingu pakkumist ja sellega liitumismenetlus lõpetatakse või kaotab liitumisleping kehtivuse. Viimane on eriti äärmuslik tagajärg, kuna tähendab turuosalisele, et ta jääb ilma talle kuuluvast õigusest liitumise võimsusele, samuti juba tasutud liitumistasu maksetest ja tehtud investeringutest. Kaebajate puhul on tõenäoline, et see võib kaasa tuua nende pankroti. Taastuvenergia edendamine üldistes huvides ei kaalu üles üksikute turuosalistest õiguste sellisel määral riivamist, mistõttu ei saa abinõu olla mõõdukas.

Mõõdukuse kriteerium peab tagama, et põhiõigusi ei piirataks pelgalt selleks, et edendada kasinal määral mõnd iseenesest legitiimset eesmärki. Kaebajad ei sea kahtluse alla, et liitumisvõimsust on põhivõrgus puudu ja seda tuleb juurde arendada, samuti et taastuenergiale on vajalik võimalikult kiiresti üle minna. Soovitavad eesmärgid ei ole saavutatavad olemasolevate võimsuste ümberjagamise kaudu, vaid paratamatult uute võimsuste rajamisega, mh võttes ette kulupõhise ja liitujale suunatud investeerimismudeli kõrval riigiabi toel rahastatava lisavõimsuste mahu väljaarendamise, aga ka olemasolevate liitumisvõimsuste maksimaalse ärakasutamise (tootmistehnoloogia neutraalsus ja hübriidjaamade eelisarendus). Kuna muudatused on ajendatud avalikust huvist, tulnuks seadusandjal leida ka avalikke vahendeid selle huvi realiseerimiseks. Selle asemel on asunud liitumisvõimsusi ära võtma neilt, kel ei ole võimalik üleöö tasuta üllatuslikke rahalisi lisakoormisi. Meede ei pruugi tõhusalt teenida püstitatud eesmärki. Üllatuslikult muutuv õigusruum ja uus koormav finantskoormiste süsteem ei motiveeri turuosalisi liituma ja taastuenergiat tootma, vaid demotiveerib neid, jättes võimalused üksnes äärmuslikult suure kapitalivõimekusega turuosalistele. Üksikute turuosaliste õiguste sellisel määral riivamine ja saadava kasu vahekord ei ole tasakaalus. Tagatise regulatsioon rikub omandiõigust, sundides turuosalist oma omandist loobuma. Samas ei ole liitumisvõimsuse minetuse eest ette nähtud mitte mingit hüvitist.

12.13. ELTS § 111¹ lg 14 on vastuolus PS §-st 10 ja § 13 lg-st 2 tuleneva *vacatio legis*'e nõudega. Olulisi muudatusi kaasa toov õigusakt tuleks vastu võtta võimalikult aegsasti enne jõustumist selleks, et anda adressaatidele piisavalt aega sellega tutvumiseks ja oma tegevuses ümberkorralduste tegemiseks. Ebapiisava pikkusega *vacatio legis* võib olla vastuolus õiguskindluse põhimõttega. Sõlmitud ja täitmisel olevate liitumislepingute poolteks olevad turuosalistes peavad tagatise maksuma 60 päeva jooksul seaduse jõustumisest, uued liitumistaotluse esitajad peavad maksuma tagatise alates taotluse esitamisest. Mõlemal juhul on tegemist ebamõistlikult lühikese tähtajaga. Kaebajate puhul on tegemist äärmiselt suure summaga, milleks vahendite leidmine nii lühikese aja jooksul on keeruline, kui mitte võimatu. Kaebajatel puudub vaba raha 55 miljoni euro ulatuses. Kaebajate varad kokku on 63,8 miljonit eurot, sh raha 5,3 miljonit eurot. Kaebajate varad on piisavad tegevusega jätkamiseks plaanitud kujul, kuid neil ei ole võimalik leida erakorraliselt sedavõrd suures ulatuses ja sedavõrd lühikese aja jooksul likviidseid vahendeid tagatise maksmiseks. Realiseerides oma varad, ei saaks nad tegevusega jätkata. Kaebajate kohustuste maht on 36,3 miljonit eurot. Samuti on kaebajad kasutanud oma varasid tagatisena senises tegevuses, mistõttu need on juba koormatud. Varade koormamine olemasolevate finantseerimiskokkulepete tagamiseks on ettevõtluses tavapärane ja mõistlik tegutsemisviis ning kaebajad ei saanud ega pidanud ette nägema projektide teostamise tingimustes sedavõrd ulatuslikku ja suuremahulist muutust. Garantii saamine sõltub konkreetse asutuse riskipoliitikast ja sellest, kas ettevõtjal on vara tagatise seadmiseks. Kaebajad esitasid 11.04.2023 pangale taotluse garantii saamiseks (dtl 2629). Pank vastas 12.04.2023 (dtl 2632), et ei ole valmis sellises mahus täiendavaid garantiisid kaebajatele väljastama, sest pank ei osanud taolise seadusemuudatusega arvestada. Pank selgitas, et otsuse tegemine garantii andmisel nõuab pikemaid läbirääkimisi ja arutelusid. Seega oli seadusest tulenev tähtaeg liiga lühike tagatise andmiseks nii kaebajate kui ka panga jaoks. Kui juba kaebaja majandustegevusega kursis olev pank ei ole valmis kaebajatele garantiid väljastama, siis ei ole reaalne seda saada ka muudest krediidasutustest. Kaebajad ei ole ka teistest pankadest positiivset vastust saanud. Panku ei kaasatud eelnõu menetlusse ja vastustaja asus nendega garantiitingimusi läbi rääkima alles rohkem kui kuu pärast seaduse jõustumist. MTÜ FinanceEstonia juhtis juba eelnõu menetluse ajal majanduskomisjoni tähelepanu pangagarantii saamise raskustele. Uute investorite leidmiseks ja tehingu lõpuleviimiseks kuluks vähemalt 5-6 kuud. Kuna riskid investeerimise tegemisel on oluliselt suurenenud, siis on vähenenud investeerimisjulgus. Kaebajad on teinud menetlejale ettepaneku ja on jätkuvalt seisukohal, et tagatise nõude osas peaks üleminekuajaperiood olema vähemalt 7 kuud seaduse jõustumisest, kuna

6 kuud on vastustaja kehtivate üldtingimuste kohaselt see periood, mille kestel võrguettevõtja kohustub liitumislepingu sõlmimisest viima läbi hankemenetluse. Nt Lätis on sarnase tagatise maksmise tähtaeg 8,5 kuud seaduse vastuvõtmisest.

12.14. Energeetikaprojekte viiakse ellu etapiviisiliselt. Esimeses arendusetapis viiakse projekt ehitusvalmidusse, st viiakse läbi maade hõive, rajatakse liitumisvõimsused, sõlmitakse kokkulepped, hangitakse load ja ehitusõigused. Lõviosa kogu projekti asjaajamise ressursist paigutub esimesse etappi. See etapp on väga kõrge riskiastmega, sest enne, kui ei ole jõutud kõigi projekti teostamise seisukohast kriitiliste komponentide lukustamiseni, puudub projektil ehitusvalmiduse staatus ja ei ole mõeldav edasiliikumine projekti järgmisesse etappi, mistõttu on küsitav kogu seni tehtud investeeringu põhjendus ja väärtus. Ehitusvalmiduse staatuses vähenevad märkimisväärselt projekti realiseerimisega seotud riskid. Teine arendusetapp on tootmisvõimsuste väljaehitamise etapp, mis rajaneb valdavalt esimeses etapis saavutatud kokkulepetele, lubadele ja õigustele. Sellest tingituna erineb oluliselt ka energeetikaprojekti arendamise rahastusmudel. Kui esimeses etapis on lähtuvalt ebaõnnestumise kõrgemast riskimäärast suurem roll projekti rahastamisel omavahenditel ja riskikapitalil, siis projekti teises etapis suureneb institutsionaalse kapitali osakaal (pangad, fondid). Tegemist on turuülese energeetika projektide arendus- ja rahastusmudeliga. Kaebajate projektid on arendusetappidest lähtuvalt kolmes grupis. Esimene grupp on projektid, kus arendustegevus on lõppenud ja toodetakse igapäevaselt elektrienergiat. Tegemist on rahavooliste projektidega, mis genereerivad jooksvat tulu, mida kaebajad kasutavad mh tagatisvarana rahastamaks arendusjärgus olevate projektide arendust. Teine grupp on projektid, mille kaebajad on viinud omavahenditega ehitusvalmiduse staatuseni ja kaasanud kaasinvestori. Need projektid on ehitamisel ja nende puhul on alates 2024. a-st oodata Balti turule tootmisvõimsuse lisandumist. Kolmas grupp on projektid, mis on praeguse kaebuse esemeks ja millest paljud on saavutanud või kohe saavutamata ehitusvalmiduse staatuseni. Nende osas kavandasid kaebajad 2023. a kevadel kaasata teise arendusetapi rahastuse. Projekte on rahastatud omavahenditest ja panga finantseeringuga. Kolmandasse gruppi kuuluvate arendusprojektide elluviimist on kaebajad planeerinud rahastada finantseerimiskokkulepete alusel, kus olemasolevate varade ja rahavoo vastu võimaldavad projekti rahastajad jooksvalt laenu väljamakseid. Selleks on aga vajalik teatud ajaline ettenähtavus ja reageerimisperiood, kuna muudatuste mõju arvesse võtmine ja sellele rajanevalt finantseerimiskokkuleppe muutmine eeldab selgitustööd rahastajate suunas ning nende usalduse kindlustamist, et muutunud olukorras finantseerimise jätkumine tagada. Kuna arenduse etapp on oluliselt riskantsem, on ka rahastajate jaoks mistahes muudatused äriplaanis küsimusi ja kahtlusi tekitavad. Projekti ei ole võimalik enne välja ehitada, kui on saavutatud ehitusvalmiduse staadium ehk tagatud liitumine võrguga. Kuniks see on saavutamata, ei ole investorid nõus ehitustegevust rahastama, kuna rajada tootmisvõimsusi teadmata, kas, mis hinna eest ja millal on võimalik toodetavat energiat hakata võrku edastama, ei ole võimalik arvutada investeeringu tasuvust. Esimese arendusetapi toimingud ja õigussuhted asetsevad samas omavahel seotud ajaraamis. Nt maade hõivamise lepingud on tähtajalised. Kui projektide elluviimist peaks alustama otsast peale, siis väheneb maakasutuse kasulik eluiga projekti jaoks ja rendimaksud tekitavad asjatut kulu. Samuti vajaksid uuendamist ehitusõigused. Rahastuskokkulepped on seotud olemasolevate äriplaanidega, sh on ette nähtud konkreetset tähtajad, tootmise algusajad ja tasuvus. Iga viivitus tähendab täiendavat ja olulist finantskulu. Liitumislepingu minetamine tähendab investori jaoks kardetud riski realiseerumist. Tegevusega uuesti alustamisel langevad olemasolevad rahastuskokkulepped ära ja kaob usaldus kaebajate suhtes. Seetõttu ei ole liitumislepingute minetamisel samade projektidega jätkamine sisuliselt võimalik või kaasneks sellega väga olulised kahjud, mis muudaks küsitavaks projekti realiseerimise mõttekuse. Kaebajatele kaasnevad pöördumatud ja väga rasked tagajärjed. Lepingute ülesütlemisega kaasnevad leppetrahvid ja kahju nõuded. Maade hõivamise lepingute ülesütlemisel jääksid kaebajad käsirahast ilma. Lisaks on kaebajad sõlminud lepingud

ehitustegevuseks, laenu saamiseks, teinud kulutusi asjaajamisele. Saamata jääks oodatav tulu. Ka projektide võõrandamine sellises olukorras on keeruline ega oleks kaebajatele soodne. Siiski on kaebajad võõrandanud osa projekte, et teisi projekte ellu viia.

12.15. Kaebajad on teinud palju tööd selleks, et leida vahendeid II osamakse tasumiseks enne tagatise tasumise tähtpäeva, kuid vastustaja ei olnud nõus II osamakse kohta arveid varem väljastama, sest hankeid ei olnud läbi viidud ja osamakse suurus ei olnud siduvalt teada. Samuti viitas vastustaja võrdse kohtlemise põhimõttele. 28.04.2023 võimaldas vastustaja II osamakse ennaktasumist, kuid tingimusel, et osamakse suurus arvutatakse uue prognoosi alusel, mis avaldatakse hiljemalt 05.05.2023, ja tuleb tasuda hiljemalt 16.05.2023. Sellise võimaluse andmine oli ebarealistlik, kuna avaldati liiga hilja ja tasumiseks anti liiga lühike aeg. Kaebajate arvates tulnuks II osamakse suurus arvutada lepingust lähtudes, mitte vastustaja arusaamatute prognooside alusel. Kaebajad tasusid mais 2023 liitumistasu II osamaksed mitu korda suuremas summas, kui liitumislepingus oli kokku lepitud. Kuigi ehitushinnad olid 2023. a I pooles mõnevõrra kallinenud, on hiljem selgunud, et vastustajal tuleb kaebajatele enammakstud summad tagastada.

12.16. Vastustaja ei ole tõendanud oma väidet, et 47 pooleliolevast liitumislepingust lõpetati seaduse alusel 4 lepingut. Ebamõistlikku ega liigkoormavat piirangut ei muuda õiguspäraseks see, et osadel turuosalistel õnnestub need takistused ületada. Kaebajate olukord oli keerulisem, kuna nemad vajasid tagatise tasumiseks suuremat kogusummat. Lisakoormise seab Eesti turu väiksus, kus nii finantseerijate arv kui ka võimekus on piiratum kui suurematel turgudel. MKM-i viited fantoomliitujate arvelt vabanenud liitumisvõimsuse kohta on põhjendamatud. Ei nähtu, et liitumisest loobujate puhul oleks välja selgitatud loobumise põhjuseid. Kaebajatele teadaolevalt on liitumistaotlustest ja -lepingutest loobunud mh põhjusel, et tagatise ja muude nõuete kehtestamise tulemusena on projekti realiseerimisega seotud riskid oluliselt kasvanud ja projektid on muutunud majanduslikult vähemtasuvaks. See ei tähenda, et liitujal oleks puudunud varasem plaan ja valmisolek tootmisvõimekust arendada. Isegi kui seadusemuudatuse tõttu on liitumisvõimsusi vabanenud, ei ole see toonud turule uusi liitujaid. Seadusemuudatuse eesmärk ei olnud tegeleda pelgalt võrgu puhastamisega. Pärast 29.05.2023 ei ole ühtegi uut liitumistaotlust esitatud. Isegi kui tagatis hiljem tagastatakse, tuleb esialgu välja käia topelt summad, mis on täiendav finantskoormus. MKM-i väide, et 5% projekti kogukulust on mõeldukas, eirab elektrituru projektide etapilisust ja sellest tulenevaid eripärasid – valdav osa projekti kapitaliinvesteeringust tehakse pärast projekti jõudmist ehitusvalmiduse staadiumisse, mil projekti teostatavusega seotud riskid on kordades alanenud. Tagatise nõue kohaldub projektile juba alates liitumistasu taotluse esitamisest. Võrdlus prognoositud liitumistasudega ei ole kohane, kuna prognoositud summad ei põhine reaalsel hindadel.

13. Vastustaja palus jätta kaebuse rahuldamata. Põhjendused:

13.1. Vastustaja e-kirjad ei ole haldusaktid, vaid teavitused. Neil puudub regulatiivne iseloom. Tagatise maksmise kohustus ja maksmata jätmise tagajärjed tulenevad otse seadusest. Kaebajad pidid ise tagatise suuruse välja arvutama ja selle vastustajale maksuma. Tagatise nõude tekkimise eelduseks ei olnud vastustaja poolne tegevus. Ka garantiid andmise õigus tuleneb otse seadusest. See, et vastustaja teavitab liitujaid seaduslikust kohustusest ja selgitab selle täitmist, tuues välja arvelduskonto numbri ja viidates seadusest tulenevale garantiikirja kehtivusajale, ei anna vastustaja e-kirjale regulatiivset iseloomu.

13.2. Kaebajate ja vastustaja vahel on tsiviilõiguslik lepinguline suhte ning vastustaja ei ole tegutsenud haldusorganina. Seega ei allu vaidlus halduskohtu pädevusele.

13.3. Vastustaja on seaduse rakendaja ja tal puudus võimalus teistmoodi käituda. Normide põhiseaduslikkuse järelevalve algatamine võib olla põhjendatud. Vastustaja tegevuse õiguspärasus sõltub sellise normikontrolli tulemustest.

13.4. Seadusemuudatuse jõustumisel oli pooleli 47 liitumislepingut (sh kaebajad) ja suurem osa kas tasusid nõutud tagatise, esitasid garantiikirja või tasusid ettemaksu 70% ulatuses. Vaid 4 lepingut lõppesid põhjusel, et vajalikku tagatist ega ettemaksu ei tasunud. Seega ei olnud kaebajate poolt esile toodud väidetav õiguste rikkumine nii ulatuslik ja tegelikkuses oli suuremal osal liitujatest võimalik oma kohustused nõuetekohaselt täita.

14. Kaasatud haldusorgan palus jätta kaebuse rahuldamata. Põhjendused:

14.1. Kaebajad on taotlenud liiga laia ringi ELTS-i sätete põhiseaduslikkuse kontrolli, hõlmates sinna ka sätted, mis ei puutu praeguses kohtuasjas asjasse. Kaebajad vaidlustavad vastustaja 24.03.2023 e-kirjade õiguspärasust ja ELTS § 87¹ lg 1 tagasiulatuvat mõju. Praegusesse kohtuvaidlusesse ei puutu ELTS § 87¹ lg 1 kolmas ja neljas lause ning esimene ja teine lause osas, mis sätestab kohustusi nn uutele liitujatele. Samuti ei puutu asjasse ELTS § 87¹ lg-d 4, 9 ja 10, sest need ei ole vastustaja e-kirjade aluseks. Kaebajad taotleavad abstraktse normikontrolli läbiviimist, mis ei ole halduskohtumenetluse kaudu võimalik. Need normid kaebajate õigusi ei puuduta ja kaebus nende peale on ennatlik.

14.2. ELTS-i täiendamise eesmärgiks oli kiirendada taastuvenergiale üleminekut. Peamiseks takistuseks taastuvenergia eesmärkide saavutamisel oli põhivõrgu piiratud ressursi blokeerimine võrguliitujate poolt, kes tegelikkuses ei kavatsenud liitumisvõimsusele vastavat tootmisseedet rajada. Selleks, et põhivõrguettevõtja oleks võimalik süsteemi toimimist tagada, peab võrgu läbilaskevõime vastama tootmis- ja tarbimisvõimsusele. Kui võrguga soovib liituda täiendav tootja, peab põhivõrguettevõtja lisaks liitumislepingu alusel liitumispunkti väljaehitamisele tagama, et kogu võrgu läbilaskevõime liitumispunktist edasi on antud piirkonnas selleks piisav. Vajalike investeeringute piirkulu ei suurene täiendava liitumisvõimsusega lineaarselt, vaid kasvab hüppeliselt pärast olemasoleva võrgu läbilaskevõime ammendumist, kuna võrku tuleb täiendava võimsuse vastuvõtmiseks paralleelsete liinide, alajaamade, juhtimissüsteemide jm komponentidega laiendada. Iga järgnev liitumine on eelmisest kallim. Olukord, kus suur osa liitujatest tegelikult liitumisega reserveeritud võrguressursi kasutusele ei võta, viib faktiliselt võrgu läbilaskevõime üledimensioneerimiseni, mis lisaks ehituskuludele kasvatab ka haldus- jm püsikulusid, mis tuleb kinni maksta tegelikel tootjatel. Samas puudub riigil võimalus liitujaid tootmise alustamiseks administratiivselt sundida ja võrguressursi tegelike tootjate jaoks vabastada. Kui Eesti elektri põhivõrk tervikuna on dimensioneeritud ligikaudu 3000 MW võimsuse edastamiseks, millest ca 1000 MW kohalikuks tarbimiseks ja 2000 MW riikidevaheliseks elektrikaubanduseks, siis ELTS-i muutmise eelnõu vastuvõtmise ajaks oli vastustajal tootjatega sõlmitud liitumislepingute järgne tootmisvõimsus ca 4700 MW. Piltlikult öeldes oleks tulnud fiktiivsete tootmisvõimsuste vastuvõtuks lühikese ajaga ehitada olemasoleva kõrvale sisuliselt teine sama läbilaskevõimega põhivõrk, mis reaalsuses oleks jäänud valdavas osas kasutuseta. Seeläbi oli kujunenud olukord, kus fiktiivsete tootmissuunaliste liitumiste järjest kasvava hulga tõttu olid uute liitujate liitumistasud kasvanud tarbetult ja ebamõistlikult suureks ning saanud oluliseks turutõrkeks tegelike taastuvenergiatootjate põhivõrguga liitumisel. Seejuures ei ole oluline, kas nn fantoomliitujate motiiviks oli suhteliselt odava liitumistasu maksmise järel lihtsalt oodata elektrihinna tõusu, sulgeda turgu uutele konkurentidele või midagi muud. Tegemist oli piiratud riikliku tähtsusega ressursi mittesihipärase blokeerimisega, mis tekitas akuutse takistuse Eesti ja Euroopa Liidu roheenergia eesmärkide saavutamisele. Sellest tulenevalt algatati ELTS-i muutmise eelnõu, et rakendada meetmeid vähendamaks survet liitumiskulude põhjendamatu suurenemisele. Eesmärgiks ei olnud üksnes ega peamiselt

liitumiste ja liitumistaotluste vähendamine iseenesest, vaid ülekandevõrgu kui riiklikult olulise ressursi vabastamine eesmärgipäraseks kasutuseks. Vastuvõetud meetmed on toiminud soovitud viisil, kuna 2023. a juuni alguse seisuga kehtis vastustajal tootjatega liitumislepinguid tootmissuunalise võimsuse ca 3113 MVA ulatuses, mis on lähedane Eesti põhivõrgu läbilaskevõimele, ja liitumislepingulised tootmisvõimsused on alates 2023. a märtsist vähenenud 1714 MVA võrra. See ilmestab nn fantoomliitujate tegelikku osakaalu ja probleemi akuutsust.

14.3. Kaebaja väidetud ebaselgused normi sõnastuse osas on ületatavad tõlgendamise teel.

14.4. Kuigi kaebajate õiguste riivet tuleb möönda, ei ole tegemist sundvõõrandamisega, sest tagatise näol on tegemist tagastatava deposiidiga ettevõtja poolt vabatahtlikult võetud kohustuste tagamiseks. Riive ei ole ülemäärane ega õigusvastane. Meetmetel on legitiimne eesmärk. Ettevõtlusvabadus ja omandipõhiõigus on lihtsa seadusreservatsiooniga põhiõigused, mida võib piirata igal põhjusel, mis ei ole PS-iga keelatud. Meetme sobivust ei saa hinnata konkreetsete ettevõtjate lõikes. Võimalik negatiivne mõju mõnele ettevõtjale ei välista meetme sobivust eesmärgi saavutamiseks tervikuna. Meede, mis muudab liitumise alghetkel tagatise näol kallimaks nii tegelike kui ka fiktiivsete liitujate jaoks, soodustab fiktiivsete liitujate poolt võimsuste vabastamist ja liitumisest hoidumist, kuna fiktiivsed liitujad, kellel ei ole tegelikku kavatsust tootmisvõimsusi välja ehitada, jääksid tagatise maksmisel sellest ilma ning valiksid pigem koheselt blokeeritud võimsusest loobumise. Seevastu tegelikud liitujad, kes tähtaegselt tootmist alustavad, saavad tagatise tagasi ja nende jaoks piirdub kulu deposiidi või garantiikirja finantseerimiskuluga. Tegelikkus on selle kaalutluse õigsust kinnitanud, kuna ELTS-i muudatuste jõustumisele järgneva 3 kuu jooksul on liitumislepingutega kaetud liitumisvõimsuste maht vähenenud ümmarguselt 1/3 võrra. Seega on meede kahtlemata eesmärgi saavutamiseks sobiv ja aidanud nn fantoomliitujate probleemi suuresti lahendada. Selliseid meetmeid, mis oleks võimaldanud seda probleemi vähemalt sama efektiivselt lahendada, ei ole. Liitujapoolne kohustus liitumisega seotud võrguarenduskulude tasumiseks on kehtinud aastaid, kuid aastatel 2021-2022 ilmnis, et see ei ole piisav tagamaks võrguressursi sihipärast kasutamist. 2023. a alguseks ületas liitumistaotluste ja -lepingute maht põhivõrgu läbilaskevõimet ca 1,5 kordselt ja sellest tulenevalt kasvas järgnevate liitujate liitumistasu ülikiiiresti. Pärast meetmete rakendamist on võrguressursi ülebroneerimine praktiliselt kadunud. Seega oli meede vajalik. Premeerimine, nt liitumistasu osaline tagastamine, aitaks täiendavalt motiveerida neid liitujaid, kes soovivad elektritootmisega koheselt alustada, kuid ei aitaks vabastada võrguressurssi fiktiivsetest liitujatest. Olukorras, kus teatud hulk ettevõtjaid on otsustanud maksta võrdlemisi suurt liitumistasu ja seejärel projekti külmutada ning oodata paremaid aegu, ei saa liitumistasu soodustus mõjutada nende ärilisi valikuid. Võrguressursi vabastamiseks ja edasise blokeerimise vältimiseks oli vaja oluliselt tõhusamat regulatsiooni. Samuti ei saa vähemalt sama tõhusaks pidada väiksema tagatise nõudmist. Kuna võrguressursi blokeerimise probleemi tekitasid ettevõtjad, kelle jaoks ei olnud ilmselgelt probleemiks liitumistasu maksmine, ei ole põhjust arvata, et liitumistasude suurusjärgust väiksem tagatis nende valikuid mõjutaks. Kaebajate põhiõiguste riive intensiivsus ei ole ülemäärane ega kaalu üles riikliku taastuvenergeetika eesmärgi saavutamise tähtsust. Väide, et tagatise tõttu tuleb liitumise eest maksta topelt, ei vasta tõele, sest tagatis ei ole tasu liitumise eest, vaid tootmiseseadme rajamist motiveeriv deposiit, mis tootmise tähtaegse alustamise korral tagastatakse. Tagatis läheb võrguettevõtja omandisse ainult erandjuhtudel, kui tootmist tähtaegselt ei alustata. Tegemist ei ole ebaproportsionaalse riivega.

14.5. Ka ei saa tagatise nõuet pidada ebaproportsionaalselt suureks. Kuigi kaebajate summaarne tagatise maht ligi 55 miljonit eurot on kahtlemata väga suur, tuleb arvestada selle proportsiooni eesmärgi suhtes. Vaidlusaluste tootmisüksuste rahastamise kogumaksumus võib ulatuda miljardi euro suurusjärku. Tagatis, mis peab liitujat motiveerima tootmisega realselt

alustama, summas ca 5% projekti kogumaksumusest ei ole ülemäära kõrge ega saa olla eeldatavalt ettevõtjale üle jõu käiv, vaid on taotletava eesmärgi suhtes mõõdukas. Nagu on selgitatud ka eelnõu seletuskirjas, kujunes tagatise suurus 38 000 eurot MVA kohta põhivõrguettevõtja poolt realselt klientidele väljastatud liitumispakkumiste põhjal, peegeldades täiendavat kulu, mille uus liituja peab enda peale võtma võrguressurssi kinni hoidvate ühenduste tõttu. ELTS-i muudatuste vastuvõtmise ajaks oli reaalne liitumistasu nn fantoomliitujate lisandumise ja võrguressursi ammendumise tõttu kasvanud veelgi suuremaks. Vastustajalt saadud andmete kohaselt olid uuendatud hinnaprognosid ettevõtjatele, kes soovisid 2023. a kevadel prognoosi otsustamiseks, kas muudatuste jõustudes kasutada võimalikku 70% liitumistasu ettemaksu võimalust, eeltoodust kordades suuremad. Tootmissuunalise liitumise hind tootjatel, kes prognoosi saades liitumisest loobusid, oli prognoosi kohaselt keskmiselt 187 000 eurot MVA kohta ja liitumismenetlusega jätkajatel keskmiselt 89 000 eurot MVA kohta. Võrreldes liitumistasuga on tagatise summa 38 000 eurot MVA kohta mõõdukas ja tänaseks pigem tagasihoidlik.

14.6. Kaebus tuleks jätta läbi vaatamata, kuna tegemist ei ole avalik-õigusliku vaidlusega ja halduskohus ei ole pädev seda lahendama.

KOHTU PÕHJENDUSED

Kaebusest osaline loobumine

15. Evecon Solar 451 OÜ ja Evecon Sikassaare OÜ esitasid kaebusest loobumise avalduse kohtule tähtaegselt (HKMS § 153 lg 1). Kohtu hinnangul puuduvad praegusel juhul põhjused kaebusest loobumise avalduse vastuvõtmisest keeldumiseks, seega tuleb avaldus vastu võtta ja menetlus osaliselt lõpetada (HKMS § 152 lg 1 p 3, § 155 lg 4). Menetlus kuulub lõpetamisele Evecon Solar 451 OÜ-d ja Evecon Sikassaare OÜ-d puudutavas osas. Muus osas jääb kaebus menetlusse.

16. Menetluse lõpetamise korral puudub kaebajal õigus pöörduda sama nõudega samal alusel esitatud kaebusega uuesti kohtu poole (HKMS § 155 lg 6, § 43 lg 1 p 2).

Halduskohtu pädevus

17. Kohus jääb 15.05.2023 ja 17.12.2023 määrustes võetud seisukoha juurde, et tegemist on halduskohtu pädevusse kuuluva vaidlusega. Eelnõu erinevate lugemiste seletuskirjad võimaldavad järeldada, et tagatist nõutakse avalikes huvides ja see peab täitma avalikke eesmäärke.

18. Algse eelnõu seletuskirjas on põhjendatud ELTS § 87¹ regulatsiooni kehtestamist järgmiselt (lk-d 1, 3, 4): „Seaduseelnõu eesmärgiks on kiirendada taastuvenergiale üleminekut, luues taastuvenergia edendamist soodustavad eeldused. /.../ Võrguga liituda soovivate elektritootjate maht on aga viimase aasta jooksul oluliselt suurenenud ja nüüdseks ületab see märkimisväärselt võrgu läbilaskevõimekust, mis tingib igale järgnevale liitujale aina suuremahulisema võrgu ümberehituste vajaduse ja liitumistasu suuruse. Põhivõrgus on levinud praktika, mille kohaselt liitujad küll ehitavad oma liitumispunkti välja, kuid ei raja selle liitumispunkti taha tootmisseadet. Kõik sellised liitumised, mille käigus küll liitumispunkt välja ehitatakse, kuid sinna tootmisseadet ei ühendata, jäävad võrgu ressursi blokeerima. Hetkel puudub motivatsioon tühjalt seisva liitumispunkti kiireks kasutusele võtuks, mis on saanud tuntavaks takistuseks uute elektrijaamade ehitamisele ja võrguga ühendamisele, kuna uute liitujate liitumistasud on ammendumise tõttu kasvanud ebamõistlikult suureks. Samas on hädasti vaja rohkem taastuvenergiatootjaid turule saada, mis aitaks kaasa elektrihinna

talitsemisele. /.../ Elektriturseaduse täiendamiseiga antakse võrguettevõtjatele õigus võtta põhjendatud tasu broneeritud elektrivõrgu ressursi mittekasutamise eest. Antud tasu eesmärk on suunata liitujaid kindla aja jooksul (1-2 aastat) oma liitumislepingute kohaseid tootmiseseadmeid paigaldama ning elektrivõrguga sünkroniseerima. Fantoomliitumiste probleemi kiiremaks lahendamiseks kehtestatakse uutele tootmissuunalistele liitujatele tagatis, kus juba liitumislepingu sõlmimisel tuleb tasuda depostiit. Tootmise reaalsel alustamisel ettenähtud perioodi vältel (päikesepaneelide puhul 1 aastat ja teiste tehnoloogiate puhul 2 aastat) depostiit tagastatakse ettevõtjale. Selline süsteem tagab, et arendajad taotleavad võrguga liitumist, kui nad on kindlad projekti teostatavuses. /.../ Samuti mõjutaks broneeritud elektrivõrgu ressursi mittekasutamise tasu vanade ning demonteeritud tootmiseseadmete jaoks varasemalt kasutusel olnud võrguühenduse võimsust vabastama. /.../ Turuosalistelt korjatud tasusid peab võrguettevõtja kasutama tootmissuunalise võimsuse arendamiseks. See aitab kaasa tekkinud pudelikaelade lahendamisele ning leevendab kõigi tulevikus tootmist alustavate isikute koormist liitumistasude vähenemise näol.“.

Teise lugemise eelnõu seletuskirjas on selgitatud (lk 1): „Liitumiskulude vähendamiseks, sh fantoomliitumiste kaotamiseks, on olulisemateks põhimõteteks depostiidi ja võrguühenduse mittekasutuselevõtmise tasu kehtestamine.“.

Teise lugemise jätkamise eelnõu seletuskirjas on selgitatud (lk 3): „Kavandatud tasud on avalik-õiguslik rahaline kohustus PS § 113 tähenduses, mida võib kehtestada mis tahes eesmärgil, mis ei ole põhiseadusega vastuolus. Eesti kohustus edendada taastuvenergia tootmist ja ühes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega tagada taastuvatest energiaallikatest toodetud energia üldise osakaalu tõus liidu summaarses energia lõpptarbimises tuleneb Euroopa Liidu õigusest ja on põhiseadusega kooskõlas. Ühelt poolt motiveerivad tasud loodud liitumispunktide sihtotstarbelist kasutuselevõttu, teisalt aga tagavad, et tühjalt seisvate liitumispunktide arvelt ei jääks täitmata riiklikud eesmärgid suurendada energia tootmises ja kasutamises taastuvenergia osakaalu.“.

19. Eeltoodud selgitused võimaldavad järeldada, et vaidlusalune tagatis kehtestati avalik-õigusliku rahalise kohustusena, mida nõutakse avalikes huvides, et edendada taastuvenergia tootmist, võimaldada uutel elektrenergia tootjatel lihtsamini võrgule ligi pääseda, hoida liitumiskulusid ja tarbijate elektrikuluseid kontrolli all. Tagatist nõutakse seadusega, seaduses toodud tähtjaks, tingimustel ja suuruses, selle maksmata jätmise tagajärjed ja tagastamise tingimused näeb ette seadus. Liitumislepingu pooltel ei ole võimalik tagatise küsimustes läbi rääkida, nagu see on tavapärane eraõiguslikes suhetes. Kuigi tagatis makstakse võrguettevõtjale, ei ole võrguettevõtjal selle kasutamisel vabad käed, vaid tagatist tuleb kasutada seaduses toodud eesmärgil. Tagatise maksimisega ei seondu konkreetset vastusooritust, sest liitumispunkti väljaehitamise kulud tuleb liitujal endal täismahus kanda. Tagatise nõudmine on seotud riikliku eesmärgiga suurendada taastuvenergia tootmist (vt EnKS § 32¹, ELTS § 59⁴ lg 1). Seega on vastustajale pandud seadusega avalik-õiguslik kohustus nõuda liitujatelt tagatist. Tagatisega seotud vaidlust ei muuda eraõiguslikuks asjaolu, et selle nõudmise kohustus on pandud eraõiguslikule isikule. Vastustaja ainuosanikuks on riik Kliimaministeeriumi kaudu, seega täidab vastustaja riigi huve ja ülesandeid. Tegemist on avalik-õigusliku suhtega, milles tekkinud vaidluse lahendamine allub halduskohtu pädevusele (HKMS § 4 lg 1).

20. Kaebajate ja vastustaja vahel on ka eraõiguslik lepinguline suhe, millega seotud vaidlused alluvad maakohtu pädevusele. Maakohtus tuleb vaidlustada lepinguga seotud vaidlused, sh lepingu täitmisega (riigihanke väljakuulutamise) viivitamine, lepingutasu suurendamine, lepingutasu maksmise graafiku muutmine, lepingu lõpetamine ja osamaksete tagastamine. Kuigi tagatis on seotud liitumislepinguga (tagatist maksmata liitumislepingut ei sõlmita või see

lõpetatakse), ei ole tegemist lepingu osaga – seda ei reguleerita lepinguga. Tagatist ei nõuta lepingu täitmise tagamiseks (kindlustamaks, et vastustaja saaks võrguühenduse väljaehitamise eest tasu), vaid tagamaks, et tootja hakkab elektrienergiat tootma. Elektrienergia tootma hakkamine ei ole liitumislepingu järgne kohustus ega kaitse vastustaja huve. Tagatis ei reguleeri pooltevahelisi suhteid ega kaitse vastustajat. Vastustaja õigusi ega huve ei puuduta see, kui kalliks võib võrguühenduse väljaehitamine kujuneda või kas võrguühendust hakatakse tegelikkuses kasutama. Tegemist on teisi tootmisest huvitatud isikuid ja tarbijaid puudutava asjaoluga. Kuigi tagatist nõutakse lepingulise suhte kõrval, on tegemist iseseisvat eesmärki omava instrumendiga. Tagatis reguleerib pooltevahelisi kohustusi kauem kui liitumislepinguline suhe – tagatise tagastamise üle tuleb otsustada alles pärast elektritootmisega alustamist ELTS § 87¹ lg-s 4 toodud tähtaja jooksul (ELTS § 87¹ lg 1). Selleks ajaks on liitumistasu tasutud ning liitumisleping täidetud ja lõppenud. Seega ei ole tagatise tasaarveldamine liitumistasuga reaalne. Samuti ei ole oluline, kas pidada vastustaja 24.03.2023 e-kirja haldusaktiks või toiminguks või lihtsalt meeldetuletuseks/märgukirjaks. See ei muuda tagatise iseloomu ja selle nõudmise eesmärki. Kohtu arvates on asjakohane kaebajate võrdlus vedelkütuse seaduse (VKS) §-s 4¹ ette nähtud tagatisega, mida samuti nõutakse avalikes huvides. Ka riigihankelepingud on tsiviilõiguslikud, kuid nende sõlmimise menetlus on avalik-õiguslik, mis allub halduskohtu kontrollile.

21. Kohus möönab, et tegemist on piiripealse juhtumiga, kus avalik-õiguslikud ja eraõiguslikud suhted on omavahel tihedalt põimunud. Piiripealsete juhtumite korral ei ole lõpptulemusena oluline, kummas kohtus kaebaja oma õigusi kaitseb, peasi, et talle tagatakse kohtukaebe võimalus. Kuna vaidluse all ei ole niivõrd vastustaja tegevus kui just seadusandja oma, siis on asjakohasem arutada tagatise kehtestamise ja õiguspärasuse küsimusi just halduskohtus, mis on spetsialiseerunud avaliku võimu tegevuse õiguspärasuse kontrollimisele. Vastustaja kinnitas, et ükski ettevõtja ei ole pöördunud tagatise vaidlustamiseks maakohtu poole, seega ei teki praegusel juhul olukorda, kus samu küsimusi lahendavad erineva haru kohtud samaaegselt. Sellest, et seni on kõik tagatist vaidlustada soovivad isikud (sh Sunmill SPV19 OÜ asjas nr 3-23-1456) pöördunud kaebusega halduskohtu poole, saab järeldada, et ka turuosalisel said tagatise regulatsioonist aru kui avalik-õiguslikust, mitte lepingulisest kohustusest. Igal juhul ei saa seadusandja halva õigusloome tõttu jätta kaebajate õigusi kaitseta.

Vaidluse ese

22. Esialgse kaebuse esitasid 12 kaebajat. Erinevatel aegadel on kaebusest loobunud 6 kaebajat (Evecon Kopli OÜ, Evecon Puhja OÜ, Evecon Solar 417 OÜ, Evecon Wind Aravuse OÜ, Evecon Solar 451 OÜ ja Evecon Sikassaare OÜ) ning Evecon OÜ on loobunud kaebusest osaliselt (Risti päikeseelektrijaama projekti osas). Evecon OÜ teise projekti osas astus eriõigusjärglasena menetluses Evecon Tsirguliina 2 OÜ. Seega on menetluses veel 6 kaebajat – Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ, Evecon Solar 435 OÜ, Evecon Solar 437 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ.

23. Kaebajad vaidlustasid vastustaja 24.03.2023 e-kirja. Sisuliselt vaidlustavad kaebajad tagatise tasumise kohustust (ELTS § 87¹ lg 1) ja selle tasumise tähtaega (ELTS § 111³ lg 14) ning selle tasumata jätmise tagajärgi (ELTS § 87¹ lg 9). Lisaks neile sätetele on kaebajad taotlenud ELTS § 87¹ lg-te 4 ja 10 põhiseadusevastaseks tunnistamist. Nimetatud sätted näevad ette järgmist:

§ 87¹. Tootmissuunalise liitumise lepingutingimused

(1) Üle 15 kW elektrilise võimsusega seadme võrguga liitmiseks tootmissuunalise liitumise taotluse esitamise ajaks on turuosaline kohustatud maksma võrguettevõtjale tagatiseks 38 000 eurot megavoltampri kohta. Võrguettevõtja ei rakenda tagatise nõuet, kui taotleja

on tasunud vähemalt 70 protsenti liitumistasust või kui liitumistaotlus esitatakse korterelamule rajatava tootmiseseadme ühendamiseks võrguga. Tagatis tagastatakse turuosalisele või see arvestatakse tema liitumistasu katteks vaid juhul, kui turuosaline on alustanud liitumistaotluse kohase tootmiseseadmega elektrienergia tootmist käesoleva paragrahvi lõikes 4 nimetatud perioodi jooksul, või juhul, kui liitumistaotlust ei võetud menetlusse. Muul juhul tagatis tagastamisele ei kuulu.

(4) Tootmise alustamiseks ettenähtud periood on päikesepaneelide paigaldamisel üks aasta, avameretuuleparkide paigaldamisel kolm aastat ja muude tehnoloogiate puhul kaks aastat alates liitumispunkti valmimisest või võrguettevõtja poolsest liitumislepingu täitmise lõpptähtajast.

(9) Kui tootmisuunalise liitumis- või võrgulepingu sõlminud isik ei tasu tähtaegselt käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tagatist, ei väljasta võrguettevõtja turuosalisele liitumislepingu pakkumist, ja sellega liitumismenetlus lõpeb või kaotab liitumisleping kehtivuse. Kui tootmisuunalise liitumis- või võrgulepingu sõlminud isik ei tasu tähtaegselt käesoleva paragrahvi lõikes 6 või 7 nimetatud tasu, ei taga võrguettevõtja turuosalisele liitumis- või võrgulepinguga kokkulepitud võrguühendust tootmisuunalise võimsuse ulatuses, mida turuosaline ei ole kasutanud. Liitumispunktis vajaliku tootmisuunalise võimsuse taastamiseks esitab turuosaline uue liitumistaotluse.

(10) Käesoleva paragrahvi lõigete 1, 6 ja 7 alusel tasutud rahalisi vahendeid kasutab võrguettevõtja oma võrgu läbilaskevõime suurendamisega seotud investeeringukulude katmiseks. Laekunud tasu ja selle kasutamise üle peab võrguettevõtja raamatupidamisarvestuses eraldi arvestust.

[RT I, 07.03.2023, 21 - jõust. 17.03.2023]

§ 111³. Muud rakendussätted

(14) Käesoleva seaduse § 87¹ lõikes 1 nimetatud tagatist rakendatakse käesoleva lõike jõustumise seisuga esitatud liitumistaotluse ning sõlmitud ja täitmisel oleva tootmisuunalise liitumislepingu suhtes alates 60 päeva möödumisest käesoleva lõike jõustumisest arvates.

[RT I, 07.03.2023, 21 - jõust. 17.03.2023]

24. Kohus kohaldas 15.05.2023 määrusega kaebajate suhtes esialgset õiguskaitset, peatas vastustaja 24.03.2023 korralduste (e-kirjade) kehtivuse, keelas vastustajal rakendada kaebajate suhtes ELTS § 87¹ lg-s 9 toodud tagajärge kuni 17.12.2023, st vastustajal ei olnud tagatise maksmata jätmise argumendil õigust keelduda väljastamast kaebajatele liitumislepingu pakkumist, samuti liitumismenetlust lõpetada või liitumislepingut lõpetada; lisaks kohustas kohus vastustajat jätkama kaebajatega liitumismenetlust ja täitma liitumislepingut, nõudmata neilt selleks ELTS § 87¹ lg-s 1 ettenähtud tagatist enne 17.12.2023.

Kaebajate korduva esialgse õiguskaitse taotluse jättis kohus 17.12.2023 määrusega rahuldamata.

25. Kaebajate esitatud andmetest (dtl 2842) nähtub, et kõik kaebajad olid sõlminud liitumislepingu enne vaidlusaluste normide jõustumist, seega tuli neil ELTS § 111³ lg 14 järgi tasuda tagatis hiljemalt 16.05.2023. Kohtuotsuse tegemise aja seisuga ei ole kaebajad kohtule teadaolevalt tagatist maksnud ja vastustaja ei ole seda neilt ka nõudnud. Osad kaebajatest (Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ ja Evecon Solar 437 OÜ) tasusid liitumistasu II osamakse 16.05.2023 (dtl 3513-3514) ning osad kaebajad (Evecon Solar

435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ) tasusid liitumistasu II osamakse pärast tagatise tasumise tähtpäeva, kuid enne 17.12.2023 (vastavalt 19.09.2023 ja 01.06.2023). Vastustaja kinnitas, et aktsepteerib liitumistasu II osamaksete tasumist ega nõua seetõttu kaebajatelt ka kohtumenetluse lõppedes tagatise tasumist.

26. Kuigi ELTS § 87¹ lg 1 ei ole kõige parema sõnastusega, saab sellest siiski koos ELTS § 111³ lg-s 14 tooduga piisava selgusega järeldada, et tagatise tasumise kohustust ei ole neil liitumistaotluse esitanud isikutel, kes on tasunud 16.05.2023 seisuga 70% liitumistasust ehk liitumistasu II osamakse⁶. Sama seisukohta on väljendatud nii vastustaja 24.03.2023 e-kirjas ja vastuses kaebusele kui ka kaasatud haldusorgan. 70% liitumistasu tasumise võimalust on kasutanud lisaks teised turuosalised ja vastustaja on seda aktsepteerinud. Seega puudub põhjus arvata, et kaebajate puhul tuleks kohaldada neid norme teisiti. Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ ja Evecon Solar 437 OÜ on tasunud 70% liitumistasust tähtaegselt, mis tähendab, et neid tagatise regulatsioon ei puuduta. Neil ei ole kohustust tagatist tasuda ja nendega ei saa tagatise maksmata jätmise põhjendusel liitumislepingut või -menetlust lõpetada. Ka juhul, kui vastustaja prognoositud liitumistasu osamakse suurus ei osutunud õigeks ja tegelikult tulnuks liitumistasu tasuda suuremas summas, ei ole tegemist asjaoluga, mida saaks ette heita kaebajatele ja mille tagajärjeks saaks olla tagantjärele tagatise nõudmine või liitumislepingu/-menetluse lõppemine. Seega ei kaitse Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ ja Evecon Solar 437 OÜ praeguse kaebusega enda subjektiivseid õigusi. Ka juhul, kui kohus tunnistab tagatise regulatsiooni põhiseadusevastaseks, ei muutu sellest nende kaebajate õigused ega kohustused. Liitumistasu suuruse muutumine ja tasumise tähtaeg ei ole praeguse vaidluse esemeks. Tegemist on lepingulise vaidlusega, mis tuleb lahendada maakohtus. Seetõttu jätab kohus Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ ja Evecon Solar 437 OÜ kaebuse läbi vaatamata (HKMS § 151 lg 2 p 1, § 121 lg 2 p 2).

27. Kuigi ka Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ on praeguseks liitumistasu II osamakse tasunud ning vastustaja kinnitas, et ei nõua nendelt pärast kohtumenetluse lõppu tagatise tasumist, puudub alus nende kaebajate osas menetlust lõpetada või kaebusi läbi vaatamata jätta. Need kaebajad tasusid II osamakse pärast seaduses toodud tähtaega, kuid kohtu kohaldatud esialgse õiguskaitse kehtimise ajal. Esialgne õiguskaitse kehtib kuni kohtuotsuse jõustumiseni või kaebuse tagastamise või läbi vaatamata jätmise või asja menetluse lõpetamise määruse jõustumiseni (HKMS § 249 lg 4). HKMS § 254 lg 2 järgi tuleb esialgse õiguskaitse määruse ja selle alusel antud haldusakti alusel saadu vastavas osas kaebuse rahuldamata jätmisel tagastada, samuti kõrvaldada muud esialgse õiguskaitse kohaldamisest tulenevad tagajärjed. Seega kui kohus jätab nende kaebajate kaebuse läbi vaatamata, lõpeb menetlus nende jaoks positiivse kohtuotsuseta, mis tähendab, et esialgse õiguskaitse tagajärjed tuleb kõrvaldada, mh annab see vastustajale õiguse nõuda nendelt kaebajatelt tagatist või lõpetada nende liitumislepingud või -menetlus, sest nad ei tasunud tagatist ega liitumistasu II osamakset hiljemalt 16.05.2023. Isegi kui vastustaja kinnitab praegusel hetkel, et ta ei kavatse seda teha, siis ei ole tal õiguslikke takistusi hiljem teisiti käitumiseks. Kohus peab lähtuma kehtivast regulatsioonist, mitte halduspraktikast. Järelikult esineb nende kaebajate õiguste võimalik riive jätkuvalt ja nende kaebajate osas tuleb menetlusega jätkata.

28. Kohus nõustub kaasatud haldusorgani seisukohaga, et mitte kõik kaebajate vaidlustatud ELTS-i normid ei ole praeguses asjas asjakohased ja kohus nende põhiseaduspärasust ei kontrolli.

⁶ Liitumislepingu lisa 3 „Prognoositud eeldatava liitumistasu tasumise maksegraafik“ (nt dtl 293) järgi koosneb liitumistasu 3 osamaksest, millest esimene on 20%, teine 50% ja kolmas 30%. Seega on kahe esimese osamakse kogusuurus 70% liitumistasust.

28.1. Kaebajate õigusi saab praegusel ajal riivata ELTS § 87¹ lg 1 esimene ja teine lause, mis näevad ette tagatise tasumise kohustuse olemasolevatele liitujatele ja sellest kohustusest vabastamise, kui liituja on tasunud 70% liitumistasust. Kaebajate õigusi saab riivata ka ELTS § 111³ lg 14, mis näeb ette tagatise tasumise tähtpäeva olemasolevate liitujate jaoks, ja § 87¹ lg 9 esimene lause, mis näeb ette tagatise tähtaegse tasumata jätmise tagajärje. Seega tuleb vaidlus piiritleda nende normidega. Nendest normidest lähtudes on koostatud ka vastustaja 24.03.2023 e-kirjad.

28.2. ELTS § 87¹ lg 1 kolmas ja neljas lause, mis reguleerivad tagatise tagastamise võimalusi, ja nendega seotud ELTS § 87¹ lg 4, mis näeb ette tootmisega alustamise tähtaja selleks, et tagatist oleks võimalik tagasi saada, ei riiva praegusel hetkel kaebajate õigusi. Isegi olukorras, kus kaebajatel tuleks tagatis tasuda, puudub hetkel teadmine, millise aja jooksul õnnestub neil tootmisega alustada. Kui nende ehitustööd jäävad ELTS § 87¹ lg-s 4 toodud tähtaja sisse, siis oleks neil õigus tagatise tagastamisele ja tagatise tagastamata jätmise regulatsioon ei riiva nende õigusi. Kui ehitustööd kestavad kauem ja tekib reaalne oht tagatise tagastamata jätmiseks, on kaebajatel võimalik esitada kohtule uus kaebus. Praegusel juhul on kaebajate õiguste riive oletuslik. Kohus ei lahenda hüpoteetilisi kaebusi.

28.3. Kaebajate õigusi ei riiva hetkel ka ELTS § 87¹ lg 9 teine ja kolmas lause. Esiteks ei ole kaebajad vaidlustanud ELTS § 87¹ lg-id 6 ja 7, millega seotud tagajärgi ELTS § 87¹ lg 9 teine ja kolmas lause reguleerivad. ELTS § 87¹ lg-d 6 ja 7 kehtestavad tasu maksmise kohustuse nende turuosaliste suhtes, kes ei ole kasutanud ELTS § 87¹ lg-s 4 toodud tähtaja möödumisel oma liitumislepingu järgset tootmisvõimsust või kes ei ole viimase 2 aasta jooksul kasutanud oma võrgulepingu järgset tootmissuunalist võimsust. Nagu ka eespool viidatud sätete puhul, ei ole ka nende sätete puhul kaebajate õiguste riive praegusel juhul teada. Riive võib tekkida tulevikus või võib ka mitte tekkida. Tegemist on hüpoteetilise olukorra, mida kohus ei saa lahendada.

28.4. Kaebajate õigusi ei saa mingil juhul riivata ELTS § 87¹ lg 10. Nimetatud säte reguleerib vastustaja kohustusi tagastamata tagatise kasutamisel. Kui tagatis ei kuulu kaebajatele tagastamisele, siis ei saa nende õigusi riivata see, mil eesmärgil tagastamata tagatist kasutatakse. Seda enam ei saa nende huvidega olla vastuolus see, kui nimetatud summat kasutatakse võrgu läbilaskevõime suurendamiseks, sest see annab ka kaebajatele endile võimaluse tulevikus uusi liitumistaotlusi esitada.

28.5. Seetõttu jätab kohus ELTS § 87¹ lg 1 kolmanda ja neljanda lause, § 87¹ lg 9 teise ja kolmanda lause ning § 87¹ lg 10 asja lahendamisel tähelepanuta. Need normid ei olnud vaidlusaluste 24.03.2023 e-kirjade koostamise ja tagatise tasumise nõude aluseks.

24.03.2023-kirjad

29. Vaidluse all on vastustaja poolt Evecon Solar 435 OÜ-le ja Evecon Solar 461 OÜ-le 24.03.2023 saadetud e-kirjad (dtl 2600, 2606). Nimetatud e-kirjadega teavitati kaebajaid 17.03.2023 jõustunud ELTS-i muudatustest, mh tagatise tasumise kohustusest, tähtajast ja tasumata jätmise tagajärjest. Kummagi kaebaja osas toodi välja tema liitumislepingu järgne tootmissuunaline võimsus ja sellele vastava tagatise või garantii suurus: 1) Evecon Solar 435 OÜ, 113,5 MVA, 4 313 000 eurot; 2) Evecon Solar 461 OÜ, 103,86 MVA, 3 946 680 eurot. Lisaks selgitati garantii andmise tingimusi.

30. Kohus jääb 03.05.2023 ja 15.05.2023 määrustes toodud seisukoha juurde, et vastustaja 24.03.2023 e-kirju saab käsitleda haldusaktidena. Kuigi kaebajate ja vastustaja vahel on eraõiguslik lepinguline suhe, leidis kohus eespool, et tagatis on avalik-õiguslik instrument lepingulise suhte kõrval, mis kaitseb avalikke huve ja mis reguleerib poolte suhteid ka pärast

liitumislepingu lõppemist. Kuna tagatis tasumine ei ole lepingust tulenev nõue, vaid seadusega eraldiseisvalt pandud kohustus, tuleb selle nõudmist vastustaja poolt käsitleda seadusandja poolt pandud avaliku ülesande täitmisena. Avalik-õiguslikus suhtes tuleb tagatise nõuet pidada kas haldusaktiks või toiminguks. Kohtu hinnangul saab viidatud e-kirju, vaatamata vormistuslikele puudustele, pidada üksikjuhtumit reguleerivateks ja isikutele kohustusi tekitavateks haldusaktideks. Kuigi tagatise maksmise kohustuse, tähtaja ja suuruse sätestab ELTS, on vastustaja e-kirjadega tagatise kohustus kaebajate suhtes isikustatud ja muudetud nende suhtes siduvaks – on tehtud kindlaks, et kaebajad ei ole tasunud liitumistasu II osamakset, on välja toodud kaebajate lepingujärgne tootmissuunaline võimsus ja selle alusel arvatud konkreetne tagatise summa. Samuti on välja toodud pangakonto andmed, kuhu tagatis tuleb tasuda. Seega reguleerib iga vastustaja saadetud e-kiri konkreetset juhtumit, mitte ei ole tegemist kõigile liitujatele saadetud üldise selgitava e-kirjaga. Seaduses toodud kohustuse haldusaktis välja toomine on adressaadi jaoks kohustuse täiendavaks õiguslikuks aluseks. E-kirjas on selgelt välja toodud tagatise tasumise nõue: „*Palume seega hiljemalt 16.05.2023 anda või tasuda põhivõrguettevõtjale lähtuvalt ELTS § 87¹ alusel tagatis seaduses sätestatud ulatuses. Kui klient ei esita tagatist tähtaegselt, siis kaotab liitumisleping kehtivuse või lõpeb liitumismenetlus ELTS § 87¹ lõike 9 alusel.*“. See tähendab, et tegemist ei olnud vaid selgitava kirjaga. Oluline pole, et iga liituja teab ise temaga sõlmitud lepingujärgset tootmisvõimsust ja on suuteline ise selle järgi tagatise suuruse välja arvutama. Samamoodi peab iga maksumaksja oskama välja arvutada oma maksukohustuse suuruse, ometi loetakse maksumussumma nõuet haldusaktiks (maksuotsus maksukorralduse seaduse § 95 lg 2 tähenduses, maamaksuteade maamaksuseaduse § 7 lg 2 tähenduses). Sarnaselt on haldusaktiks ka tagatise otsus (VKS § 4² lg 2²). Seetõttu pole põhjust pidada ka vastustaja e-kirja teistsugust õiguslikku tähendust omavaks.

31. Lisaks on e-kirjas sätestatud täiendavad tingimused, millele tagatiseks pakutav garantii peab vastama. ELTS § 87¹ lg 2 p 1 võimaldab küll anda tagatiseks krediidasutuse, finantseerimisasutuse või kindlustusandja garantii, kui garantii tingimusi seadus ei kehtesta. Seevastu vaidlusalustes e-kirjades on sätestatud garantii tingimused järgmiselt: „*Kui klient esitab tagatise garantiina, peab see kehtima ELTS-is ettenähtud tootmise alustamise tähtpäevani või juhul kui Elering ei ole liitumispakkumist väljastanud, siis liitumistaotluse esitamisest vähemalt kolm (3) aastat. Sellisel juhul peab klient liitumislepingu sõlmimisel garantiid pikendama või esitama uue garantii. Uuendatud garantii peab kehtima kuni tähtpäevani, mille fikseerivad pooled liitumislepingus.*“.

32. Neil põhjustel peab kohus vastustaja 24.03.2023 korraldusi/e-kirju regulatiivseteks haldusaktideks (HMS § 51 lg 1), mida saab halduskohtus vaidlustada tühistamiskaebusega.

33. Kaebajad heidavad ette nende ära kuulamata jätmist. Kohtu hinnangul võis praeguses asjas jätta kaebajad ära kuulamata (HMS § 40 lg 3 p 2). Kaebajatel ei oleks olnud esitada vastustajale mingeid andmeid või seisukohti, mis võinuks korraldusi sisuliselt mõjutada. Kaebajate võimalikud makseraskused või tagatise leidmise keerukus ei oleks olnud sellised asjaolud, millega vastustaja saanuks korralduste tegemisel arvestada. Vastustaja ei saanud seaduses toodust kõrvale kalduda seaduse võimalikule põhiseadusevastasusele vaatamata. Korralduse andmine ei välistanud kaebajate võimalust tasuda tagatise asemel hiljemalt samaks tähtajaks liitumistasu II osamakset. Selle tasumist saanuks ja pidanuks tagatise rakendamisel arvestama. Seega ei ole kaebajate ärakuulamise õigust rikutud ja korraldused ei ole kaebajate ära kuulamata jätmise tõttu õigusvastased.

34. Kaebajad heidavad ette ka korralduste põhjendamata jätmist. Kohtu arvates ei ole ka sellekohased etteheited põhjendatud. Korraldused on piisaval määral põhjendatud – neis on viidatud andmise aluseks olevatele normidele ja välja toodud faktiline alus (HMS § 56 lg 2).

Tagatise suuruse kujunemine on arusaadav ja kontrollitav. Tegemist ei olnud kaalutusõiguse alusel antud haldusaktiga (HMS § 56 lg 3). Kaebajate emaettevõtja Evecon OÜ osales ELTS-i muutmise seaduse eelnõu menetlusprotsessis ja esitas 25.01.2023 oma seisukohad⁷. Seega olid korralduste tegemise asjaolud kaebajatele teada ja nad ei ole põhjendanud, mis osas jäid korraldused neile arusaamatuks. Nad on saanud esitada kohtule põhjendatud kaebuse ega ole tuginenud sellele, et neile ei ole korralduse sisu või põhjendused arusaadavad. Isegi kui seadus võis olla kaebajate jaoks ebaselge osas, kas 70% liitumistasu maksmine vabastab tagatise maksmise kohustusest, on korraldustes seda selgelt kinnitatud. Ainus seadusest mittetulenev osa puudutab garantiid, kuid kaebajad ei ole garantiitingimusi vaidlustanud. Kaebajatel puudus võimalus garantiid esitada korralduses toodud garantiitingimustele vaatamata, sest krediitiasutused ei olnud nõus neile garantiid andma. Seega ei ole korralduste põhjendamiskohustust rikutud ja korraldused ei ole selletõttu õigusvastased.

35. Kaebajad heidavad ette vaidlustamisviite puudumist. Vaidlustamisviite puudumine ei mõjuta haldusakti kehtivust, vaidlustamise tähtaega ega too kaasa muid õiguslikke tagajärgi (HMS § 57 lg 2). Vaidlustamisviite puudumist võib pidada haldusakti vaidlustamise tähtaja möödalaskmise mõjuvaks põhjuseks, kui tähtaja möödalaskmine on tingitud vaidlustamisviite puudumisest (HMS § 57 lg 3). Kaebajad esitasid kaebuse tähtaegselt. Vaidlustamisviite puudumine ei mõjutanud nende kaebeõiguse teostamise võimalust – kaebajad on pöördunud õigesti kaebusega halduskohtusse. Seega vaatamata asjaolule, et korraldustes puudub vaidlustamisviide, ei anna see iseseisvat alust korralduste tühistamiseks.

36. Kohtu arvates ei ole rikutud ka vorminõudeid. Korraldused on antud elektrooniliselt (HMS § 55 lg 3), seega ei pidanud need olema allkirjastatud (HMS § 55 lg 4). Korraldused on saadetud egle.ee⁸ portaali kaudu, mis on vastustaja peetav liitumiste infosüsteem. Seetõttu pidi olema arusaadav, kellelt olid korraldused tulnud. Korraldustele on lisatud vastustaja töötaja nimi, olemas on kirja kuupäev (HMS § 55 lg 4). Korraldused on selged ja üheselt mõistetavad (HMS § 55 lg 1).

37. Korraldused on antud pädeva haldusorgani poolt ja vastavad ELTS-is toodule. Selles ei ole kaalumisvigu ega vorminõuete rikkumisi (HMS § 54). Ainus etteheide korralduste õiguspärasusele saab seonduda proportsionaalsusega. Seejuures ei ole korraldused iseenesest ebaproportsionaalsed, vaid on seda juhul, kui korralduste aluseks olev regulatsioon on ebaproportsionaalne.

ELTS-i põhiseaduspärasus

38. Kaebajad peavad tagatise regulatsiooni PS-iga vastuolus olevaks – nii tagatist ennast kui ka selle suurust (ELTS § 87¹ lg 1), tagatise maksmise tähtaega (ELTS § 111³ lg 14) ja maksmata jätmise tagajärgi (ELTS § 87¹ lg 9).

39. Kohus ei pea tagatist, selle suurust ja tasumata jätmise tagajärgi põhiseadusevastasteks. Eelnõu seletuskirjas on tagatise kehtestamise vajadust piisavalt põhjendatud ja kohtu hinnangul on need põhjendused asjakohased. Vaidluse all ei ole asjaolu, et elektrienergia on elutähtis ressurss, ilma milleta ei suuda elanikkond, riik ega majanduskeskkond tavapäraselt toimida. Samuti on üldteada eesmärk minna üle taastuenergiale ja vähendada taastumatute ressursside kasutamist elektrienergia tootmisel. Elektrivõrk on piiratud ressurss. Võrguga liituda soovijaid on palju ja nõudlus ületab võrgu läbilaskevõimekust. Samas ei ole kõik ettevõtjad, kes on lasknud liitumispunkti välja ehitada, hakanud võrku elektrit edastama, hoides sellega piiratud

⁷ <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamused/2ad3cffe-ed19-4c4c-b456-1a77f9bf0ac3/elektrituruseaduse-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus/>.

⁸ <https://egle.ee/#/>.

võrguressurssi kinni. See muudab uute elektritootjate turule tuleku raskemaks, sest kulud võrgu läbilaskevõime suurendamiseks järjest kasvavad. See omakorda takistab või viivitab roheenergiale üleminekut. Järjest kallimad ehitustööd muudavad elektrienergia tarbijate jaoks kallimaks. Tagatise regulatsioon motiveerib ettevõtjat kaaluma võrguühenduse ehitamise otstarbekust ja ajakohasust. Kui ettevõtja ressursid ei ole (veel) piisavad, et lisaks võrguühendusele ka tootmiseseadme ehitustöid teostada ja elektrienergiat tootmata hakata, siis ei ole tal otstarbekas võrguühendust valmis ehitada ega võrguressurssi asjatult kinni hoida. Samuti muutub tagatise tõttu kahjumlikumaks nende ettevõtjate tegevus, kelle eesmärk ongi elektrihindadega spekulereida. Kohus nõustub kaasatud haldusorgani seisukohaga, et sama efektiivne meede ei oleks tootma asuvate ettevõtjate premeerimine toetusega, sest see ei mõjuta nn fantoomliitujaid, kelle eesmärk ei olegi erinevatel põhjustel praegu või lähitulevikus (kui üldse) tootmisega alustada. Kuigi tagatise suurus võib olenevalt väljaehitatavast tootmisvõimsusest kujuneda märkimisväärseks, on tegemist ajutise kuluga. Tootma hakkamisel saab tootja tagatise tagasi. Täiendavate kohustuste ja kulude lisandumine muudab projekti elluviimise kallimaks ja võib piirata juurdepääsu võrguressursile. Samas olukorras, kus nõudlus ületab tunduvalt võrguressurssi võimekust ja ehituskulud järjest kasvavad, ei olegi võrgule ligipääsu saamine juba turuolukorrast tulenevalt odav ja kõigi soovijate hulgast tuleb teha mingi kriteeriumi alusel valikuid. Paremast majanduslikust võimekusest lähtumist ei saa pidada ebaõigeks, arvestades et tegemist on kulukate projektidega. Ettevõtjatel on juba projekti planeerimisel võimalik tagatise ja selle suurusega arvestada.

40. Kaebajate tõstatatud ebaselguse probleemid normide sõnastuse osas on tõlgendamise teel mõistlikult ületatavad. Kaebajate osas on üheselt mõistetav, et nende suhtes hakkas tagatise tasumise kohustus kehtima 16.05.2023, v.a juhul, kui nad olid selleks ajaks tasunud vähemalt 70% liitumistasust. Nimetatud tähtajaks 70% liitumistasu ja tagatise tasumata jätmisel tuli kaebajatega liitumismenetlus ja -leping lõpetada.

41. Küll aga leiab kohus, et põhiseadusevastane on olemasolevatele liitujatele ettenähtud üleminekuage – 60 päeva. ELTS § 111³ lg-st 14 tuleneb koos § 87¹ lg-ga 1, et liitumistaotluse esitanud ja liitumislepingu sõlminud turuosalise suhtes ei rakendata tagatist 60 päeva jooksul sätte jõustumisest, s.o kuni 16.05.2023. Kohtu arvates on üleminekuajaks ettenähtud tähtaeg põhjendamatult lühike ja põhiseadusevastane, sest riivab ebalproportsionaalselt kaebajate ettevõtlusvabadust (PS § 31) ja õiguskindluse põhimõtet (PS § 10). PS §-st 10 tuleneb õigusriigi põhimõtte, mis hõlmab õiguskindluse põhimõtte. Õiguskindluse põhimõtte hõlmab omakorda õiguspärase ootuse ja *vacatio legis*'e põhimõtte. Ehkki õiguspärase ootuse põhimõtte ei nõua kehtiva regulatsiooni kivistamist, tuleb silmas pidada, et õigus ei tohi olla õiguse subjektide suhtes sõnamurdlik. Õiguspärase ootuse põhimõtte esemeline kaitseala hõlmab isiku mõistliku ootuse, et õiguskorras talle antud õigused ja pandud kohustused püsivad stabiilsena ega muutu rabavalt ebasoodsas suunas. PS § 9 teise lause kohaselt laienevad PS-is loetletud õigused, vabadused ja kohustused juriidilistele isikutele niivõrd, kui see on kooskõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste õiguste, vabaduste ja kohustuste olemusega. Seega hõlmab õiguspärase ootuse põhimõtte isikuline kaitseala PS § 9 teisest lausest tulenevalt ka juriidilised isikud (Riigikohtu 31.01.2012 otsus asjas nr 3-4-1-24-11, p-d 48-50).

42. Kaebajad tegid oma äriplaani ja sõlmisid vastustajaga liitumislepingud ajal, mil puudus vaidlusalune tagatise regulatsioon. Seega ei saanud nad äriplaanide koostamisel, finantseeringute planeerimisel ja liitumislepingut sõlmides sellise kohustusega arvestada. Tagatist nõutakse kaebajatelt väga suures suurus, mis ületab esialgu sõlmitud liitumislepingu järgset liitumistasu 5-kordselt.

Kaebaja	Liitumisleping, sõlmimise kuupäev ja kogusumma	I osamakse ja tasumise aeg	II osamakse ja tähtaeg	II osamakse prognoos	Tagatis	Selgitus	
Evecon Solar 435 OÜ (16104167)	Liitumisleping nr 1.1-4/2022/302, Aruküla akupank (Aruküla alajaam)	22.08.2022 882 571,43 €	21.10.2022 183 800 €	juuli.23 434 000 €	868 000,00 € - 1 085 000,00 €	4 313 000 €	Tasus II osamakse 19.09.2023 (koos I osamaksega 1 608 269 €)
Evecon Solar 461 OÜ (16104931)	Liitumisleping nr 1.1-4/2022/334, Kiisa akupank (Kiisa alajaam)	07.07.2022 787 200,00 €	29.08.2022 157 440 €	mai.23 393 600 €	787 200,00 € - 984 000,00 €	3 946 680 €	Tasus II osamakse 01.06.2023 (1 985 131 €)
	Kokku	1 669 771,43 €	341 240 €	827 600 €	1 655 200,00 € - 2 069 000,00 €	8 259 680 €	

Seejuures ei saa tagatise tasumist vaadelda kui liitumistasu maksmise kohustuse ajas ettepoole toomist. Tagatis on täiendav kohustus liitumistasu kõrval, st lisaks tagatisele tuleb tasuda ka liitumistasu täies mahus. ELTS § 87¹ lg-s 1 toodud tasaarveldamist liitumistasuga ei saa realselt rakendada, sest tagatis kuulub tagastamisele alles pärast tootmiseadmega elektrienergia tootmise alustamist, milleks on aega vastavalt tootmiseadmele 1-3 aastat (ELTS § 87¹ lg 4). Selleks ajaks on liitumispunkt ja võrguühendus juba valmis ehitatud ja liitumistasu peab olema juba makstud.

43. Tagatise maksmiseks antud tähtaeg oli ebamõistlikult lühike – kaebajatel ei õnnestunud sellise aja jooksul saada tagatise maksmiseks vajalikku raha ega garantiid krediitiasutustelt (dnl 2632, 2854) ega investoritelt, kes väitsid, et tähtaeg oli liiga lühike, et sellises suurus summa maksmiseks vajalikke analüüse ja riskihinnanguid teha. Samasuguste projektide väljatöötamisega tegelesid ka kaebajate emaettevõtja Evecon OÜ ja mitmed teised tema tütarettvõtjad, kes esitasid praeguses asjas ühise kaebuse. Seega polnud võimalik rahalisi vahendeid hankida ka kontsernisiseselt. Kaebajad kinnitasid, et nende pangakontol puudub sellises summas vaba raha ja rahalisi vahendeid ei ole võimalik kiirelt hankida ka vara müümise kaudu. Kohtu jaoks on eluliselt usutav, et ettevõtjatel, kelle rahalised vahendid on majandustegevuse huvides planeeritud (panditud, investeeritud) ja kes sõltuvad suuresti investorite rahast, on keeruline kui mitte võimatu leida 2-kuulise perioodi jooksul huvitatud investoreid, kes oleksid nõus sedavõrd suure summa nii kiiresti investeerima, arvestades projekti riskitaset (ei ole veel saavutatud ehitusvalmidust). Ühelt poolt võtab investorite leidmine aega, samuti võib pidada ajakulukaks nende tutvustamist projektiga, veenmist projekti edus ja tulukuses, investorite poolt analüüside tegemist ja seisukoha võtmisi ning nende poolt raha leidmist. Kaebajad tõid välja, et selleks võib kuluda kuni pool aastat. Samuti võib arvata, et pärast seadusemuudatuse jõustumist tekkis tihe konkurents täiendavate investeeringute taotlemisel, mis samuti ei võimaldanud kõigil projektidel Eesti suurusel väikesel turul täiendavat investeeringut hankida. Tagatise tähtaegselt maksmata jätmine toob kaasa liitumismenetluse lõppemise, mis tähendab projektide elluviimise lõppemist, tehtud kulutuste asjatuks muutumist, kahju tekkimist, pankroti väljakuulutamist. Kaebajad selgitasid, et protsessi ei saa tagasi pöörata või peatada ja hiljem jätkata või uuesti alustada. Isegi kui projektiga uuesti alustada, jäävad kaebajad ilma juba tasutud liitumistasu I osamaksest. Osad tehtud investeeringutest võivad muutuda asjatuks ja osade õiguste realiseerimise aeg (nt maa kasutusõigus, ehitusõigus) muutub lühemaks, mis muudab projekti elluviimise ajakriitilisemaks. Investorid jäävad loodetud tulust ilma ja võivad keelduda edaspidisest finantseerimisest või esitada kaebajate vastu kahju hüvitamise nõuded. Seega erinevalt uutest liitujatest, kellel on võimalik enne liitumislepingu sõlmimist oma plaane ümber teha ja vajalikke finantseeringuid hankida, olid kaebajad pandud väljapääsmatusse olukorda. Tegemist on õiguskindluse põhimõtte rikkumisega, sest kaebajad olid liitumislepingu sõlminutena juba alustanud oma õiguste teostamist ja kandnud sellega seoses kulusid. Tagatise regulatsioon, eriti

tagatise maksmise tähtaeg, muudab kaebajate õigusi ja kohustusi rabavas suunas, sest projekti elluviimine muutus oluliselt raskemaks või isegi võimatuks. Kaebajatele jäeti seadusmuudatusega kohanemiseks ebamõistlik aeg.

44. Kui algse eelnõu järgi pidi uus regulatsioon jõustuma üldises korras (vt algse eelnõu seletuskirja lk 12), siis teise lugemise jätkamise muudatusettepanekute loetelus (lk 11-12) määrati liitumistaotluse esitanutele ja liitumislepingu sõlminutele üleminekuajaks 60 päeva seaduse jõustumisest. Seda põhjendati sellega, et see annab turuosalistele piisava aja, et tagada tagatise olemasolu. Samas ei nähtu ühtegi põhjendust ega arvutust, mille pinnalt leiti, et märkimisväärses suuruses ootamatut kohustust on võimalik täita 2 kuu jooksul. Seda eriti olukorras, kus jätkuvalt tuli tasuda ka liitumistasu, mis oli ehitushindade kasvu tõttu mitmekordistunud. Lisaks ei ole põhjendatud, miks oli tagatise maksmisega sedavõrd kiire, et ei nähtud liitumislepingu sõlminud ettevõtjatele uue regulatsiooniga kohandamiseks ette pikemat aega.

45. Tagatise kehtestanud seaduseelnõu eesmärgiks oli kiirendada taastuenergiade üleminekut. Seaduseelnõu seletuskirja järgi olid probleemiks nn fantoomliitujad, kes hoidsid põhjendamatult võrguressurssi kinni. Seega sooviti vältida nende ettevõtjate liitumist võrguga, kes ei soovinud tootmisseedet liitumispunkti ühendada ega elektrit võrku edastada. Lühike üleminekuperiood tagatise maksmisel ei ole nende eesmärkide saavutamiseks sobiv abinõu. See võib küll heidutada fantoomliitujaid oma plaanist loobuma, sest plaani elluviimine muutub tunduvalt kallimaks nii tagatise summa võrra kui ka selle maksmiseks kiiresti finantside leidmise kulude võrra, samas kui pärast liitumist ei kavatseta hakata kulusid elektri tootmise kaudu tagasi teenima. Samas heidutas lühike üleminekuperiood ka neid ettevõtjaid, kel oli kavas pärast liitumist tootmiseseade valmis ehitada ja võrku ühendada ning taastuenergiat tootma hakata, kuid kellel ei olnud piiramatuid ressursse ja võimalust kiiresti leida suurt summat (antud juhul senisest liitumistasust 5 korda suuremat summat) tagatise maksmiseks. Vastustaja väitel lõpetati pärast regulatsiooni jõustumist 4 liitumislepingut, kusjuures ei ole teada, mis põhjusel lepingud lõpetati, st kas tegemist on nõ fantoomliitujatega või ettevõtjatega, kel ei õnnestunud tagatise või suurenenud liitumistasu maksmiseks vahendeid leida. Praeguse kaebuse esemeks oli esialgu 13 projekti, millest 7 elluviimisest loobuti. See tähendab, et poolte kaebajate jaoks oli projekti elluviimine muutunud võimatuks. Seejuures puudub alus asuda seisukohale, et tegemist oli fantoomliitujatega. Eeltoodud meede ei pruugi aidata kaasa taastuenergiade kiiremale üleminekule, sest taastuenergiatootjaid jääb vähemaks. Sobivamaks meetmeks oluks pikem üleminekuperiood liitumislepingu sõlminute jaoks. Ka pikem üleminekuperiood oleks heidutanud fantoomliitujaid, sest endiselt oleks liitumispunkti väljaehitamine koos tagatisega olnud oluliselt suurem kohustus varasemaga võrreldes. Samuti järgneks neile tootma mitte asumisel ELTS § 87¹ lg-tes 6 ja 7 sätestatud tasu maksmise kohustus. Kuna tegemist on iga-aastase maksega, toob see fantoomliitujate jaoks kaasa olulise kulu. Sellise tasu määramine on fantoomliitujate jaoks piisavalt heidutav ja sunnib neid liitumispunkti väljaehitamise otstarbekust uuesti kaaluma. Tegemist ei ole tagajärjega, mis ilmneks alles projekti valmimisel ja annaks võimaluse võrguvõimsuse vabastamiseks alles aastate pärast. Samas oleks neil ettevõtjatel, kel on kindel kavatsus taastuenergiat tootma hakata ja kes olid juba asunud selle nimel tegutsema, mh sõlminud liitumislepingu, võimalus leida tagatise maksmiseks vajalikud finantsid ja plaani elluviimisega jätkata või loobuda projekti elluviimisest ja see teisele ettevõtjale edasi müüa. See võimaldanuks oluliselt paremini saavutada eesmärki suurendada taastuenergia tootmist. Samuti ei oleks selline lahendus riivanud sedavõrd intensiivselt kaebajate ettevõtlusvabadust ega õiguskindluse põhimõtet. Tähelepanuta on jäetud, et fantoomliitujaid võib olla ka nende hulgas, kes olid juba seadusemuudatuse jõustumise ajaks 70% liitumistasust ära maksnud. Neid tagatis ei mõjutanud. Seega ei saa pidada sobivaks

abinõu, mis lisaks sihtgrupile kahjustab põhjendamatult ka teisi ettevõtjaid. Tegemist on valesti sihitud ja kaalutud meetmega.

46. Taastuenergia tootmise suurendamist saab pidada legitiimseks ja oluliseks avalikuks eesmärgiks. EnKS § 32¹ lg 1 seab konkreetsed taastuenergia mahud, mis tuleb aastaks 2030 saavutada. Seega on oluline suurendada taastuenergiatootjate võimalusi turule pääseda ja seda võimalikult kiiresti. Lühike üleminekuperiood võimaldab kiiremini kõrvaldada turult need ettevõtjad, kes tegelikult või lähitulevikus taastuenergiat tootma hakata ei kavatse, andes seeläbi kiirema ja odavama võimaluse turule sisenemiseks neile ettevõtjatele, kes soovivad taastuenergiat tootma hakata. Samas ei riiva lühike üleminekuperiood üksnes fantoomliitujaid, vaid ka neid ettevõtjaid, kes kavatsevad taastuenergiat tootma hakata, kuid kel ei õnnestu sedavõrd lühikese üleminekuperioodi jooksul tagatise maksmiseks vajalikke vahendeid leida. Seejuures on riive väga intensiivne ega ole mõõdukas. Erinevalt nendest ettevõtjatest, kes on taastuenergia projektiga algusjärgus ning saavad veel äriplane muuta ja täiendavaid finantseeringuid planeerida, on kaebajad asetatud olukorda, kus neil tuleb tagatise tähtaegse maksmata jätmise tõttu projekti elluviimisest loobuda ja kanda sellest tulenevalt kahju. Kuna neil ei olnud plaanide koostamisel võimalik sellises suuruses kohustusega arvestada, siis ei olnud neil võimalik selleks vajalikke finantse otsida. Ettevõtjatelt ei saa nõuda, et nad peaksid hakkama juba eelnõu menetlemise ajal otsima vahendeid tulevikus võib-olla tekkiva kohustuse täitmiseks (Riigikohtu 31.01.2012 otsus asjas nr 3-4-1-24-11, p 62). Kohustuse kehtima hakkamise järgselt ei jäetud kaebajatele piisavalt aega, et vajalikke finantse hankida. Investorid ja krediidasutused ei olnud nõus sedavõrd kiiresti lisarahastust andma. Tagatist oli võimalik anda ka pangagarantiina. Samas pangagarantii tingimusi hakkas vastustaja välja töötama alles pärast vaidlusaluste sätete jõustumist. See vähendas ajaperioodi, mil kaebajatel oli võimalik garantiid hankida. Tagatise tasumist oli võimalik vältida 70% liitumistasu tasumisega, kuid vastustaja keeldus esialgu liitumistasu ettemakset vastu võtmast (dtl 2614). Hiljem seda küll võimaldati, kuid sellisest võimalusest ja osamakse suurusest teavitati kaebajaid ette väga lühikest aega, mistõttu ei õnnestunud neil ka liitumistasu osamakse tasumiseks vahendeid enne 16.05.2023 leida. Krediidasutuselt saadud vastuses (dtl 2845) toodi välja, et reageerimiseks antud 1-2 nädalat ei olnud piisav projekti riskide hindamiseks. Tagatise maksmata jätmine põhjustanuks liitumismenetluse lõppemise. Kaebajad selgitasid, et see toonuks suure tõenäosusega kaasa projekti elluviimise ebaotstarbekuse, sest senised elluviimisplaanid oleks läinud tühja, investorid oleks kaotanud nende vastu usalduse ega oleks olnud nõus edaspidi neid finantseerima. Kaebajatele oleks tekkinud kahju nii tehtud investeeringute ja makstud tasude näol kui ka investorite esitatud kahju hüvitiste ja usalduse kaotuse näol. Seadus ei näinud neile ette võimalust selliseid tagajärgi vältida. Lühike üleminekuperiood ei olnud kaebajate selgituste kohaselt piisav ka selleks, et projektid võõrandada. Ka projekti omandaja vajanuks projektiga tutvumiseks, selle riskide ja kasumlikkuse hindamiseks, ostuks ja täiendavate kohustuste tasumiseks vahendite leidmiseks aega. Kaebajad selgitasid, et 60-päevase üleminekuperioodi tõenäoliseks tagajärjeks oluks nende pankrot. Riiklikke eesmärke ei saa ellu viia vahendeid valimata ja majandusele kahju tekitades. Taastuenergiale üleminekuga ei saa olla sedavõrd kiire, et õigustab ettevõtjate majandustegevuse sisuliselt lõpetamist ja neile suure kahju tekitamist, seda enam neile ettevõtjatele, kes tegutsevad eesmärgiga asuda taastuenergiat tootma ja seega aitavad kaasa riikliku eesmärgi saavutamisele. Üleminekuperiood 9 kuud 2 kuu asemel ei oleks taastuenergia eesmärkide saavutamist võimatuks ega oluliselt raskemaks muutnud. Ei ole põhjust arvata, et kaebajate näol oleks tegemist fantoomliitujatega, sest kaebajate selgitustest nähtub, et esimesed projektid on juba ellu viidud ja toodavad taastuenergiat. Kaebajad rahastavad projektide elluviimist osaliselt krediidasutuse antud finantseeringuga. See tähendab, et projekt peab hakkama ka tulu teenima, et krediidasutusele finantseeringut tagastada. Ka vastustaja kinnitas, et tal puudub alus arvata, et kaebajad ei asuks liitumislepingute alusel ehitatud liitumispunkti kaudu elektrienergiat võrku edastama. Samuti

ei ole kaasatud haldusorgan väitnud, et kaebajate näol on tegemist selliste liitujatega, kellest vabanemine oligi vaidlusaluste normide eesmärk. Kaebajad selgitasid, et on võtnud MKM-i ees siduva kohustuse taastuenergia tootmiseks. Seega võib kaebajate puhul arvata, et nad ei jäta tootmisvõimsust kasutuseta ega hoia võrguressurssi asjatult kinni. Isegi kui kaebajad ei peaks asuma tähtaegselt elektrit võrku edastama, on selliseks olukorraks ELTS § 87¹ lg-tes 6 ja 7 ette nähtud tasu maksmise kohustus. Selle eesmärk on motiveerida ettevõtjaid elektrienergiat tootma hakkama, projekti võõrandama või võrguressurssi vabastama. Järelikult pole põhjust arvata, et kaebajad hakkaks võrguressurssi asjatult koormama. Riiklikult tähtsate eesmärkide elluviimiseks tuleks ka riigil endal panustada, mitte üksnes ettevõtjaid täiendavalt koormata või neid „ohverdada“.

47. Kuigi kaebajate nõ turult kõrvaldamine oleks vabastanud võrguressursi uutele tootjatele, ei saa seda pidada õiguspäraseks eesmärgiks. Uute tootjate huvid ja õigused ei vaja suuremat kaitset kui kaebajate omad. Samuti ei saa sellist turu puhastust teha pooleliolevate projektidega toimetavatele ettevõtjatele suurt kahju tekitades ja neile hüvitist mitte pakkudes. Kui uue suure rahalise kohustuse kehtestamise eesmärgiks oli mh mõjutada osasid liitujaid oma projektide elluviimisest loobuma, oleks pikem üleminekutähtaeg andnud neile efektiivsema võimaluse projekti võõrandamiseks ja kahju ärahoidmiseks. Seejuures viitasid kaebajad, et pärast seadusemuudatuse kehtima hakkamist ei ole uusi liitujaid juurde tulnud.

48. Kaebajad selgitasid, et tagatise maksmiseks vajaliku investeeringu saamiseks vajaksid investorid pakkumise tegemiseks aega vähemalt 4-5 kuud ja tehingu lõpuleviimiseks kuluks kokku vähemalt 5-6 kuud. Samuti selgitasid nad, et tagatise nõude osas peaks üleminekuperiood olema vähemalt 7 kuud seaduse jõustumisest, kuna vastustaja kohustub 6 kuu jooksul I osamakse tasumisest viima läbi hankemenetluse ja turuosaline saaks teha II osamakse. Lätis on sarnase tagatise maksmise tähtaeg 8,5 kuud seaduse vastuvõtmisest. Eeltoodut arvestades võib minimaalselt 9-kuulist üleminekuperioodi pidada mõistlikuks, et anda ettevõtjatele aega uute normidega kohanemiseks ja vajalike meetmete kasutusele võtmiseks. Tegemist ei saa olla eesmärgi saavutamist takistava liiga pika tähtajaga, sest Läti riik, kes kuulub samuti Euroopa Liitu ja peab täitma samu energiaalaseid eesmärgi, on pidanud sellist tähtaega põhjendatuks. Järelikult ei tohiks see ka Eesti tingimustes osutada ebamõistlikuks. Taastuenergiale üleminekut ei ole võimalik teostada kuudega, vaid tegemist on aastatega teostatava eesmärgiga. Roheenergia eesmärgid on paika pandud juba varem ja ka meetmeid nende eesmärkide saavutamiseks pidanuks välja töötama juba varem. Põhjendatud ei ole jätta meetmete hilise kehtestamisega seotud negatiivseid tagajärgi ettevõtjate kanda. Seadusandja pidi olema fantoomliitujate probleemist teadlik juba 2020. a-1, kui vastustaja sellele 2020. a aruandes „Eesti elektrisüsteemi vastustuskindluse aruanne 2020“⁹ (lk 40) viitas. Seaduseelnõud menetleti 5 kuud (29.09.2022–15.02.2023), kuid turuosalistelt eeldati, et nemad peavad olema võimelised uusi suures mahus kohustusi täitma ainult 2 kuuga. Selline eeldus ei ole põhjendatud.

49. Oluline ei ole, et osadel liitujatel õnnestus tähtaegselt liitumistasu II osamakse või tagatis tasuda. See, et uued kohustused ei olnud kõigi liitujate jaoks üle jõu käivad, ei muuda neid kohustusi igal juhul põhiseaduspärasteks. Kohus peab normide põhiseaduspärasust hindama mh kaebuse asjaoludest ja kaebajate olukorrast lähtudes. Põhiseadusevastane saab olla ka kohustus, mis riivab ebaproportsionaalselt vaid osasid turuosalistest. Ilmselgelt ei olegi kõik turuosalistes võrdses olukorras ja mõned on majanduslikult paremini kindlustatud. Samas ei tohi uute kohustuste ootamatu kehtestamine tuua kaasa olukorda, kus ettevõtjale ei jäeta piisavalt aega uute tingimustega kohaneda ning sellega põhjustatakse talle suurt majanduslikku kahju.

⁹ <https://elering.ee/sites/default/files/2021-10/VKA2020.pdf>.

50. Eeltoodud põhjendustel leiab kohus, et üllatuslike uute koormavate kohustuse määramisel ebapiisava üleminekuperioodi ette nägemine riivab ebaproportsionaalselt kaebajate ettevõtlusvabadust ja õiguskindluse põhimõtet, sest neile ei antud piisavalt aega, et oma tegevust vastavalt muutunud õiguslikule olustikule ümber kujundada ja seaduses ettenähtud tingimused saavutada. Kuigi kaebajad on praeguse otsuse tegemise seisuga tasunud liitumistasu II osamakse, on see tasutud pärast ELTS § 111³ lg-s 14 toodud tähtaega. Kaebuse rahuldamata jätmisel ja selle normi kehtima jätmisel toob see kaebajatele tõenäoliselt kaasa tagantjärele liitumislepingu lõppemise.

51. Seetõttu tunnistab kohus ELTS § 111³ lg 14 põhiseadusevastaseks osas, milles see näeb tagatise maksmiseks ette 9 kuust lühema, s.o 60-päevalise üleminekuperioodi. Kohtu arvates oleks seadusandja pidanud nägema liitumistaotluse esitanud või liitumislepingu sõlminud ettevõtjatele ette pikema, vähemalt 9-kuulise üleminekutähtaja. Põhiseadusevastasuse tõttu jätab kohus viidatud sätte asjas kohaldamata (HKMS § 158 lg 4) ja edastab määruse Riigikohtule põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 9 lg 1).

52. ELTS § 111³ lg-s 14 toodud 60-päevase üleminekutähtaja kohaldamata jätmisel ja 9-kuulisest üleminekutähtajast lähtudes saab kohus tunnistada vastustaja 24.03.2023 korraldused, mis on tehtud kaebajate suhtes, õigusvastaseks ja tühistada need, sest nendega nõuti kaebajatelt tagatise tasumist põhiseadusevastase tähtaja jooksul. Kaebajate tühistamiskaebus kuulub rahuldamisele.

53. Kaebajad on praeguseks tasunud liitumistasu II osamakse – Evecon Solar 435 OÜ tasus selle 19.09.2023 ja Evecon Solar 461 OÜ 01.06.2023. Vastustaja ei ole neid asjaolusid vaidlustanud. Seega tasusid mõlemad kaebajad liitumistasu II osamakse enne 9 kuu möödumist ELTS-i muudatuste jõustumisest arvates. Seda arvestades rahuldab kohus kaebuse keelamisnõudes, keelates vastustajal rakendada kaebajate suhtes ELTS § 87¹ lg-s 1 toodud tagatist ja rakendada tagatise tasumata jätmise tõttu kaebajate suhtes ELTS § 87¹ lg-s 9 nimetatud õiguslikke tagajärgi, s.o liitumismenetluse lõpetamine või liitumislepingu kehtivuse lõppemine. Samuti tuleb kaebus rahuldada kohustamisnõudes, kohustades vastustajat täitma kaebajatega sõlmitud liitumislepinguid ja jätkama liitumismenetlusi, jättes rakendamata ELTS § 87¹ lg-s 1 nimetatud tagatise ja ELTS § 87¹ lg-s 9 nimetatud õiguslikud tagajärjed.

54. Seega kuulub kaebus terves ulatuses rahuldamisele vaatamata asjaolule, et kohus ei kontrollinud ELTS-i norme kaebajate soovitud ulatuses. Põhiseaduslikkusele järelevalve taotlus on menetluslik taotlus, mis ei mõjuta kaebuse rahuldamise ulatust.

Menetluskulude jaotus

55. Menetluskulude jaotamisel tuleb arvestada asjaoluga, et kohus võttis vastu Evecon Solar 451 OÜ ja Evecon Sikassaare OÜ kaebusest loobumise avalduse, jättis Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ ja Evecon Solar 437 OÜ kaebuse läbi vaatamata ning rahuldas Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ kaebuse.

Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ

56. Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ menetluskulud tuleb välja mõista vastustajalt (HKMS § 108 lg 1).

57. Kaebajad tasusid kumbki riigilõivu kaebuselt 1050 eurot ja kahelt esialgse õiguskaitse taotluselt 40 eurot, kokku 1090 eurot, kahe kaebaja peale kokku 2180 eurot, mis tuleb vastustajalt kaebajate kasuks välja mõista.

58. Kaebajad taotlevad esindaja kulu väljamõistmist kokku 65 198,06 eurot (ilma käibemaksuta). Menetluskulude tõendamiseks esitati OÜ Advokaadibüroo Rask 04.04.2023 arve nr 2304030 summas 19 411,8 eurot (ilma käibemaksuta 16 176,5 eurot), 18.05.2023 arve nr 2305123 summas 33 158,7 eurot (ilma käibemaksuta 27 632,25 eurot), 20.06.2023 arve nr 2306140 summas 4819,5 eurot (ilma käibemaksuta 4016,25 eurot), 19.07.2023 arve nr 2307130 summas 4944 eurot (ilma käibemaksuta 4120 eurot), 29.08.2023 arve nr 2308179 summas 615,3 eurot (ilma käibemaksuta 512,75 eurot), 06.10.2023 arve nr 2310099 summas 473,1 eurot (ilma käibemaksuta 394,25 eurot), 16.11.2023 arve nr 2311090 summas 93 eurot (ilma käibemaksuta 77,5 eurot), 14.12.2023 arve nr 2312119 summas 4852,5 eurot (ilma käibemaksuta 4043,75 eurot), 31.12.2023 arve nr 2312266 summas 3506,58 eurot (ilma käibemaksuta 2922,15 eurot), 12.04.2024 arve nr 2404058 summas 447,01 eurot (ilma käibemaksuta 366,4 eurot), 27.02.2024 arve nr 2402155 summas 1507,25 eurot (ilma käibemaksuta 1235,45 eurot), 08.05.2024 arve nr 2405040 summas 3606,93 eurot (ilma käibemaksuta 2956,5 eurot) ja 10.05.2024 arve nr 2405054 summas 978,44 eurot (ilma käibemaksuta 802 eurot). Arvetel olev summa koos käibemaksuga on 78 414,11 eurot, ilma käibemaksuta 65 255,75 eurot. Arvete spetsifikatsioonidelt võib järeldada arvete seotust praeguse kohtuasjaga.

59. Kohus juhib tähelepanu asjaolule, et menetluskuludeks, mida saab teiselt poolelt välja mõista, on menetlusosaliste esindajate kulud (HKMS § 101 lg 1, § 103 lg 1 p 1, § 108 lg 1). Muude isikute kuludega kohus menetluskulude hulgas arvestada ei saa (vt nt Riigikohtu 28.12.2022 otsus asjas nr 3-20-2325, p 35; 09.12.2020 otsus asjas nr 3-18-2099, p 32). Esindus tähendab menetluses osalemist ja esindatava nimel tegutsemist ning üksnes abi menetluskulude koostamisel ja isiku õigusnõustamine ei muuda isikut esindajaks. Esindajaks saab olla füüsiline isik (konkreetne advokaat), mitte advokaadibüroo, seetõttu ei saa teiste samas büroos töötavate isikute tööaega ja panust esindaja menetluskulude hulka arvata. Praeguses asjas olid kaebajate esindajateks vandeadvokaat Ramon Rask ja advokaat Kristiina Padu, kes suhtlesid menetluses kohtuga ja esitasid menetluskulud. Muid esindajaid ei ole kaebajatel asjas olnud, neist ei ole kohut teavitatud ja nad ei ole menetluses ühtegi toimingut teinud. Seetõttu ei saa arvata menetluskulude hulka 04.04.2023 arvelt nähtuvat kulu kokku 1838,75 eurot, 18.05.2023 arvelt nähtuvat kulu kokku 2285 eurot, 20.06.2023 arvelt nähtuvat kulu kokku 93 eurot, 14.12.2023 arvelt nähtuvat kulu 38,75 eurot, 12.04.2024 arvelt nähtuvat kulu 14 eurot ja 08.05.2024 arvelt nähtuvat kulu 24,5 eurot. Kokku jätab kohus arvestamata kuluga 4294 eurot. Seega saab esindaja kuluna arvestada 60 961,75 euroga.

60. HKMS § 109 lg 6 järgi mõistab kohus välja üksnes vajalikud ja põhjendatud menetluskulud. Kaebajad on esitanud väga mahukad ja põhjalikud seisukohad ning neid mitmel korral täpsustanud. Samuti on esitatud hulga tõendeid ja dokumente ning erinevaid menetluskuludokumentide. Lisaks halduskohtus toimunud menetlusele, toimus menetlus ka Riigikohtus ja ringkonnakohtus. Tegemist on keskmisest keerukama ja mahukama asjaga. Seetõttu loeb kohus põhjendatud menetluskuludeks 24 000 eurot. Asjas oli kokku 12 kaebajat, kellest 6 loobusid kaebusest ja 4 kaebaja kaebuse jättis kohus läbi vaatamata. Arvestades, et kõige suurem osa menetluskuludest tekkis menetluse alguses ja enne kaebustest loobumist, jagab kohus menetluskulud kõigi kaebajate vahel võrdselt. Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ kasuks tuleb vastustajalt välja mõista esindaja kulu kummalegi 2000 eurot, kokku 4000 eurot.

61. Arved on esitatud Evecon OÜ-le. HKMS § 109 lg 5 järgi ei välista menetluskulude hüvitamist menetlusosalisele see, kui tema eest kandis need muu isik.

62. Vastustaja menetluskulud jäävad neid Evecon Solar 435 OÜ ja Evecon Solar 461 OÜ kaebust puudutavas osas vastustaja enda kanda.

63. Kaasatud haldusorgani menetluskulude väljamõistmist HKMS ei võimalda. Samuti ei ole kaasatud haldusorgan esitanud tema menetluskulusid tõendavaid dokumente (HKMS § 109 lg 1).

Evecon Solar 451 OÜ ja Evecon Sikassaare OÜ

64. Evecon Solar 451 OÜ ja Evecon Sikassaare OÜ on tasunud kaebuselt riigilõivu 1050 eurot. Pool sellest summast 525 eurot kuulub neile tagastamisele (HKMS § 104 lg 6 p 2). Esialgse õiguskaitse taotlustelt tasutud riigilõivuga 40 eurot kohus ei arvesta, sest taotlused on sisuliselt lahendatud.

65. Evecon Solar 451 OÜ ja Evecon Sikassaare OÜ esindaja kulud jäävad nende enda kanda (HKMS § 108 lg 7).

66. Kohus jääb menetluskulude jagamise osas 13.06.2023, 06.10.2023 ja 17.12.2023 määrustes võetud seisukoha juurde, et kaebusest loobumise korral ei ole ebaõiglane mõista vastustaja menetluskulusid välja kaebusest loobunud kaebajatelt vastavalt nende osale. Kaebajad pidid kaebust esitades ja kaebusest loobumise avaldust esitades arvestama nende kanda jäävate menetluskuludega. Tegemist ei olnud ettenägematu asjaoluga, millega ei oleks saanud enne kaebuse või avalduse esitamist arvestada. Kaebajad said arvestada, et tegemist on keeruka majandusliku vaidlusega, mis saab õigustada vastaspoole menetluskulude kaebajatelt väljamõistmist, kui lahendit ei tehta kaebajate kasuks. Tegemist on tulu teenivate ettevõtetega, mistõttu puudub alus arvata, et nende jaoks oleks vastaspoole esindaja kulude hüvitamine üle jõu käiv kohustus. Kohtute infosüsteemist ei nähtu, et äriühingute suhtes oleks välja kuulutatud pankrot, mis nende maksevõimetust tõendaks. Majandustegevuses kahju kandmine on ettevõtte äririsk. See ei anna alust teise menetlusosalise menetluskulude väljamõistmist piirata. Seetõttu kuuluvad vastustaja menetluskulud kaebajatelt väljamõistmisele (HKMS § 108 lg 7).

67. Vastustaja 27.06.2023 menetluskulu taotluse kohaselt on vastustaja kogukulu suuruseks 18 931 eurot, millest 1499,84 eurot on juba osadelt kaebusest loobunud kaebajatelt välja mõistetud. Seetõttu palus vastustaja mõista Evecon Solar 451 OÜ-lt ja Evecon Sikassaare OÜ-lt välja proportsionaalse osa summast 17 431,16 eurot.

68. Vastustaja esitas menetluskulude tõendamiseks Ellex Raidla Advokaadibüroo OÜ 30.04.2023 arve nr 231837 summas 9412,8 eurot (ilma käibemaksuta 7844 eurot), 31.05.2023 arve nr 232469 summas 3836,4 eurot (ilma käibemaksuta 3197 eurot), 30.06.2023 arve nr 232947 summas 1915,2 eurot (ilma käibemaksuta 1596 eurot), 31.07.2023 arve nr 233654 summas 1683,6 eurot (ilma käibemaksuta 1403 eurot), 31.08.2023 arve nr 234062 summas 336 eurot (ilma käibemaksuta 280 eurot), 30.09.2023 arve nr 234501 summas 697,2 eurot (ilma käibemaksuta 581 eurot), 31.10.2023 arve nr 235046 summas 180 eurot (ilma käibemaksuta 150 eurot), 30.11.2023 arve nr 235800 summas 210 eurot (ilma käibemaksuta 175 eurot), 31.12.2023 arve nr 236212 summas 1030,8 eurot (ilma käibemaksuta 859 eurot), 29.02.2024 arve nr 240796 summas 1324,92 eurot (ilma käibemaksuta 1086 eurot), 30.04.2024 arve nr 242131 summas 3670,98 eurot (ilma käibemaksuta 3009 eurot) ja 31.05.2024 arve nr 242192 summas 457,5 eurot (ilma käibemaksuta 375 eurot). Arvetel olev summa koos käibemaksuga on 24 755,4 eurot ja ilma käibemaksuta 20 555 eurot. Arvete spetsifikatsioonidelt võib järeldada arvete seotust praeguse kohtuasjaga.

69. Kohus jääb ka vastustaja menetluskulude osas seisukohale, et menetluskulude hulka saab arvata vaid esindaja kulud. Vastustaja esindajad olid kohtumenetluses vandeadvokaadid Anton Sigal ja Kaisa Laidvee. Teiste sama büroo töötajate ajakulu ja tööpanusega ei saa menetluskulude hulgas arvestada. Kohus ei nõustu vastustaja viidatud Tallinna Ringkonnakohtu 16.11.2017 otsuses asjas nr 3-16-137 (p 14) toodud teistsuguse seisukohaga, sest see ei ole

kooskõlas HKMS-is tooduga. Tsiviilkohtumenetluse praktikaga menetluskulude jaotamisel ei saa halduskohtumenetluses arvestada. Seepärast jätab kohus arvestamata 30.04.2023 arvelt nähtuva kogusummaga 364 eurot ja 31.05.2023 arvelt nähtuva kogusummaga 896 eurot. Lisaks luges kohus 13.06.2023 määruses praeguse kohtuasjaga mitte seotuks 31.05.2023 arvelt nähtuva 04.05.2023 kulu summas 140 eurot, mis seondus Utilitase vastuväite ülevaatamisega. OÜ Utilitas Wind pöördus kolmanda isikuna menetlusse kaasamise taotlusega kohtu poole alles 21.06.2023, seega ei saa olla tegemist kohtuasjaga seotud kuluga ja see tuleb menetluskulude hulgast maha arvata. Seega saab kohus arvestada menetluskuluga 19 155 eurot.

70. Kohtu hinnangul on vastustaja eeltoodud menetluskulu põhjendamatult suur. Võrreldes kaebajatega on vastustaja panus menetlusse ja menetlusdokumentide koostamisse olnud oluliselt väiksem. Vastustaja seisukohad on napid ja vähe põhjendatud. Seetõttu loeb kohus vastustaja põhjendatud menetluskuluks 6000 eurot.

71. Kohus mõistis varem kaebusest loobunud kaebajatelt vastustaja kasuks välja menetluskulu kokku 1499,84 eurot, mis tuleb vastustaja menetluskulu hulgast maha arvata. Seega arvestab kohus menetluskuluga 4500,16 eurot. Menetluse lõppu jäid alles 8 kaebajat, kelle vahel tuleb see menetluskulu jagada. Evecon Solar 451 OÜ-lt ja Evecon Sikassaare OÜ-lt tuleb kummaltki mõista vastustaja kasuks välja esindaja kulu 562,52 eurot, kokku 1125,04 eurot.

Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ ja Evecon Solar 437 OÜ

72. Evecon Tsirguliina 2 OÜ, Evecon Püssi OÜ, Evecon Solar 432 OÜ ja Evecon Solar 437 OÜ menetluskulud jäävad nende enda kanda (HKMS § 108 lg 4), sh riigilõiv (HKMS § 104 lg 5 p 2).

73. Lisaks tuleb neilt välja mõista proportsionaalne osa vastustaja menetluskuludest. Kohus mõistab eespool toodud põhjendustel Evecon Tsirguliina 2 OÜ-lt, Evecon Püssi OÜ-lt, Evecon Solar 432 OÜ-lt ja Evecon Solar 437 OÜ-lt igahelt vastustaja kasuks välja esindaja kulu 562,52 eurot, kokku 2250,08 eurot.

/allkirjastatud digitaalselt/